

Kulturmiljöinventering av sju småskaliga kraftverk

Kulturmiljöinventering av sju småskaliga kraftverk

Författare: Inga Blennå och Ulrika Olsson, Länsmuseet Gävleborg
Foto omslag: Masugnens kraftstation, Åmot, 2017-10-02

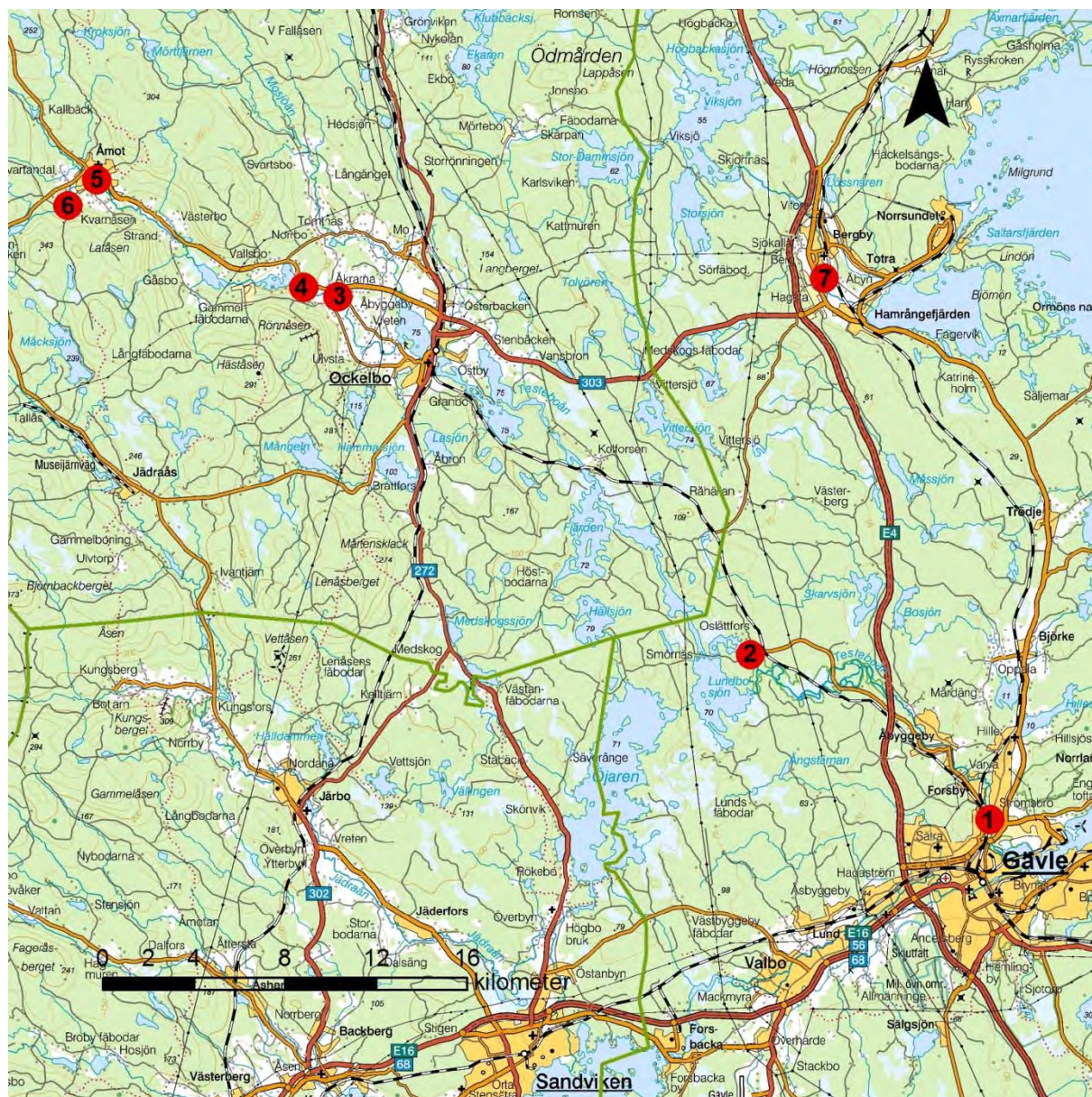
Innehållsförteckning

Sammanfattning	4
Inledning	5
Syfte och metod	5
Bergby kraftverk	7
Bosågens kraftstation	18
Oslättfors kraftverk	29
Strömsborgs kraftstation	43
Strömsbro kraftverk	57
Åmots bruksdamm/kraftverk	72
Masugnens kraftstation, Åmot	86

Sammanfattning

Länsmuseet Gävleborg har utfört en kulturmiljöinventering av sju småskaliga vattenkraftverk i Gästrikland. Inventeringen har utförts under oktober och november månad 2017 av Inga Blennå och Ulrika Olsson på uppdrag av Länsstyrelsen Gävleborg.

Inventeringens syfte har varit att dokumentera och värdeklassa kraftverken och den intilliggande kulturmiljön. Värderingen har gjorts enligt en modell med fyra olika klasser. De vattenkraftverk med tillhörande miljöer som inventerats är Strömsbro kraftverk, Oslättfors kraftverk, Strömsborgs kraftstation, Bosågens kraftstation, Åmots bruksdamm/kraftverk, Masugnens kraftstation Åmot och Bergby kraftverk.

Översiktskarta med de sju inventerade kraftverksmiljöerna markerade med rött.

Inledning

Länsmuseet Gävleborg har på uppdrag av Länsstyrelsen Gävleborg utfört en kulturmiljöinventering av ett antal utvalda vattenkraftverk med tillhörande kraftverksmiljöer (dnr 436-4857-17). Den antikvariska dokumentationen har i ett första skede omfattat sju småskaliga kraftverk i Gästrikland. Länsstyrelsen har satt gränsen för småskalighet vid en effekt av 1,5 MW/år. Inventeringen har utförts under oktober och november 2017 av Inga Blennå och Ulrika Olsson.

Syfte och metod

Syftet med inventeringen har varit att dokumentera och kulturhistoriskt värdera sju utpekade småskaliga kraftverk med omgivande miljöer. Dokumentationsarbetet har utförts i tre steg:

- Förarbete, med arkiv-, kart och litteraturstudier
- Fältarbete
- Avrapportering innefattande kulturhistorisk värdering

De sju kraftverksmiljöerna har dokumenterats på plats. Kraftstationer, övriga byggnader, lämningar och helhetsmiljö har fotograferats och beskrivits i text. Vid dokumentationen användes den från länsstyrelsen anvisade *"Blankett för beskrivning och dokumentation av utvalda kraftverk och kraftverksmiljöer"*. Registrerade intilliggande forn- och kulturlämningar återbesöktes. Inga nyfunna lämningar framkom.

Den kulturhistoriska värderingen av de inventerade kraftverken gjordes enligt *"Värderingsmodell för utvalda kraftverk och kraftverksmiljöer"*. Kraftverken och de anslutande kulturmiljöerna har bedömts var för sig men även genom en sammanvägd värdering. Värderingen har utförts efter en fyragradig skala:

- **Värdeklass 1. Mycket högt värde för kulturmiljön.** Miljön är särskilt välbevarad och sammanhållen. Anläggningar, byggnader (exteriört och interiört), lämningar, vattenvägar och kringliggande helhetsmiljö förmedlar en tydlig och bred historisk förståelse för vattnet som kraftkälla. Miljön är närmast komplett och går att koppla till ett historiskt sammanhang.
- **Värdeklass 2. Högt värde för kulturmiljön.** Miljön, byggnader och lämningar är välbevarade och helhetsmiljön tydligt läsbar. Vissa egenskaper är förändrade eller borta, men kulturmiljön är intakt och ger en god historisk förståelse för platsens bruk och historiska sammanhang.
- **Värdeklass 3. Kulturhistoriskt värde.** Beståndsdelar i miljön, byggnader eller lämningar saknas, men objektet har ändå betydelse för den historiska förståelsen och bidrar till att tydliggöra ett kulturhistoriskt sammanhang.
- **Värdeklass 4. Visst kulturhistoriskt värde.** Miljön, byggnader och lämningar är raserade, splittrade eller så förändrade att det historiska sammanhanget är svårt att utläsa. Enstaka egenskaper kan inneha ett kulturhistoriskt värde men anläggningen saknar flera beståndsdelar som har betydelse för förståelsen av det kulturhistoriska sammanhanget.

De kraftverk som inventerats är:

- 1) Strömsbro kraftverk
- 2) Oslättfors kraftverk
- 3) Strömsborgs kraftstation
- 4) Bosågens kraftstation
- 5) Åmots bruksdamm/kraftverk
- 6) Masugnens kraftstation, Åmot
- 7) Bergby kraftverk

Resultat värdeklassningen

Av de inventerade kraftverken har Strömsbro kraftverk bedömts utgöra värdeklass 1. Åmots bruksdamm/kraftverk har fått värdeklass 3 och de övriga fem kraftverken har klassificerats som värdeklass 2.

Bergby kraftverk

Gävle kommun
Hamrånge socken

Hamrångeån

Byggår: Troligen början av 1920-talet (jämför med Masugnens kraftverk, Åmot).

Bergby kraftverk från öster.

Historik

Hamrångebygden är det samlade namnet på kommundelen Hamrånge. Här ingår flera orter, som var och en på sitt sätt har präglat bygdens utveckling. I Axmar inleddes järnbruksepoken under 1600-talet. Norrsundet har i sin tur präglats av sågverks- och massaindustrin, näringar som dominerat orten sedan slutet av 1800-talet, men som idag är nedlagda. Hamrångefjärden har fått sin identitet utifrån den småföretagsamhet som växte fram vid Ostkustbanans tillkomst på 1920-talet. Fisket, jord- och skogsbruket spelar fortfarande en självklar roll i kommundelen.

Ursprungligen var Wij socknens kyrkby. Den medeltida kyrkan låg norr om gamla kyrkogården vid Hamrångeån. Vid de så kallade rysshärjningarna 1721 brändes gårdarna i Wij ned, men snart därefter påbörjades återuppbyggnaden. Den äldsta bevarade byggnaden i området är sockenmagasinet från 1758, beläget en bit norrut intill genomfartsvägen. Nedanför Wijbyberget ligger Hamrånge hembygds-gård med ett rikt kulturarv från bondesamhällets dagar. På toppen av Prästberget tronar Hamrånge kyrka, som invigdes 1854. Stenar från den gamla kyrkan återanvändes till stensättningen mot vägen, och flera medeltida skulpturer finns bevarade i den nya kyrkan. Då Ostkustbanan invigdes 1927 fick byns järnvägsstation namnet Bergby, ett namn som även samlade omkringliggande småbyar. Idag är Bergby centrum i bygden.

Bergby kraftverk ligger i Åbyn ett par kilometer sydväst om Hamrånge kyrka, invid Hamrångeån. Här kring Kvarndammen fanns länge ett merkantilt centrum. På Åbacka gårds plats, precis invid kraftstationen, låg tidigare Överstelöjtnantsbostället i Åbyn, med anor tillbaka till 1640-talet. Nuvarande huvudbyggnad är uppförd 1906, men vilar på en källare från 1700-talet. Före laga skifte 1878 låg i området en sammanbyggd radby med medeltida anor och med traditionellt kringbyggda gårdar med portlider mot bygatan. Hamrångeån gjorde det möjligt att driva kvarn, såg, bryggeri, smedja, tvättstuga, två kraftstationer samt fiskodling. Under 1600-talet anlades också ett järnbruk på platsen. Detta flyttades senare till Axmar bruk. Numer är Kvarndammen en populär plats för fiske och rekreation.

Beskrivning av miljön

Bergby kraftverk ligger på Hamrångeåns östra sida, ett hundratal meter nedanför Kvarndammen. Öster om kraftverket ligger äldre gårdar utefter Åbyvägen. I närheten av kraftverket finns flera äldre byggnader, som alla är knutna till vattenkraften. I en byggnad, tillhörande tidigare nämnda Åbacka gård, ryms en äldre smedja och mekanisk verkstad. I en senare tillkommen tillbyggnad till denna ligger en tvättstuga. Byggnaden uppges av ägarna till Åbacka gård, vara uppförd kring 1870. Den rymde tidigare ett bryggeri. Cirka hundra meter uppströms ligger kvarnbyggnaden invid kvarndammen. Direkt söder om kvarnen finns ännu ett kraftverk, även det en mindre kraftverksbyggnad, vilket emellertid inte ingår bland de utvalda i denna inventering.

Dammen är byggd av sten och betong och vattentillgången regleras av luckor i dammvallen. Från kvarndammen och kvarnen leds vatten via en tub av metall in till kraftverket. Utloppet går genom en cirka 150 meter lång kanal, med stenskodda kanter, som nedströms ansluter till Hamrångeåns huvudfåra. Det är oklart när dammen anlades men det har tidigare funnits kvarn och såg i området och det är också en strategisk plats för vattenverk.

Forn- och kulturlämningar

I kraftverksbyggnadens direkta närhet finns flera lämningar registrerade i Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister, FMIS. Det stenfundament som syns mittemot kvarnen, sydväst om kvarndammen på Hamrångeåns västra sida, tillhör det sågverk som tidigare funnits på platsen (RAÄ 157:1). Sågen var i bruk i slutet av 1800-talet och lades ned år 1945. På åns östra sida finns fortfarande kvarnbyggnaden kvar (RAÄ 157:2), observera att markeringen i fornlämningsregistret ligger i ån och nästan 20 meter fel.

Mellan kvarnen och kraftstationen finns en husgrund efter en smedja samt en kallmurad stenskoning. Enligt uppgift ska även byggnaden söder om husgrunden, samt en byggnad belägen på andra sidan ån, ha tillhört smedjan (RAÄ 162:1-2). Sydöst om kraftverksbyggnaden finns också en plats med tradition kallad "Smibacken". En tradition säger att ett järnbruk funnits på platsen innan Vifors bruk anlades, vilket skedde i slutet av 1600-talet (RAÄ 163).

Kulturhistoriska värden

Bergby kraftverk påminner i det närmaste om Masugnens kraftverk i Åmot, och bör vara uppförd vid samma tid, under början av 1920-talet. Troligen är dessa båda kraftverk uppförda av samma byggherre eller efter typritningar från tiden. Dock har Bergbys kraftverk inte riktigt lika elegant arbetade detaljer som Masugnens kraftverk i Åmot.

Kraftstationen har en **tidstypisk utformning** med fasader murade av rödbränt tegel. Fogarna är rundstrukna, vilket vittnar om **omsorgen om detaljerna** på denna typ av byggnad. Fasaderna har en dekorativ murning med ramar och pilastrar, inom vilka de småspröjsade blindfönstren ligger. Takfoten

pyrds av snedställda tegelstenar som bildar ett effektivt mönster. Ingången till kraftstationen är centralt belägen på framsidan. Dubbeldörren har spegelindelning och är målad i en duvblå kulör. Tälttaket är belagt med falsad plåt i skivformat. Utledningstornet är klätt med liggande rödfärgad fasspontpanel trönar högst upp i taknocken. Lanterninen har ett plåtklätt kupoltak. Byggnadens **kulturhistoriska värden** är kända sedan tidigare. Kraftverksägaren beviljades byggnadsvårdsbidrag för exteriör renovering 1994. Arbetena utfördes 1995 och innefattade takomläggning, inklusive avvattning samt fönsterbleck. Troligen renoverades även blindfönstren vid samma tillfälle. Kraftstationen har höga **byggnadshistoriska och arkitektoniska värden** och ingår i en bebyggelsemiljö med **lång kontinuitet** knuten till vattenkraften. Kraftverksdammen är ett populärt badställe om somrarna och bidrar därmed till områdets **sociala värden**.

Enligt industrihistorikern Bengt Spade är de båda kraftstationerna i Strömsborg och Bosågen i Ockelbo ritade av byggmästare E. Bergqvist, Tänger, Enviken. Bergby kraftverk har näst intill identisk utformning som dessa, vilket gör att det ligger nära till hands att anta att även detta kraftverk är ritat av Bergqvist. Med sin särpräglade arkitektur och påkostade byggnader, ser de inte ut som andra samtida kraftstationers maskinhus i landet. Dessa kan visserligen ha samma form, tälttak och utledningstorn, men de är faluröda träbyggnader. **Detta gör att vi sannerligen har att göra med ett flertal unikt utformade kraftstationer i Gästrikland.**

Kraftverksmiljön har värderats till värdeklass 2. De värden som ingår består av kraftverksbyggnaden, vattentuben, utloppskanalen med noggrant stensatta kanter samt de omkringliggande byggnaderna som tillsammans skapar en fint sammanhållen miljö vid Hamrångeån. De kulturhistoriska värdena ligger i den norra delen på båda sidor om ån och nedströms huvudsakligen öster om ån, inom röd markering på kartan, och inbegriper även dammen, dammluckorna och lämningarna efter sågverket RAÄ 157:1-2 samt grunden efter smedjan RAÄ 162:1.

Referenser

Länsmuseet Gävleborg, rådgivningsprotokoll, Åbacka gård, Åbyn 2:10, 2014-02-04, dnr 1769/310.

Länsstyrelsens beslut rörande byggnadsvårdsbidrag, 1994-06-21, dnr 222-340394.

Nilsson, Per. Nilsson Kraft AB. Muntlig uppgift 2017-10-02.

Spade, Bengt. Industrihistoriker, Varberg. Mailväxling 2017-12-04 och 2017-12-05.

Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister, FMIS.

Wickberg, E. "*Överstelöjtnantsbostället Åbyn, i Hamrånge. Några anteckningar ur Hälsinge reg:tes arkivhandlingar*".

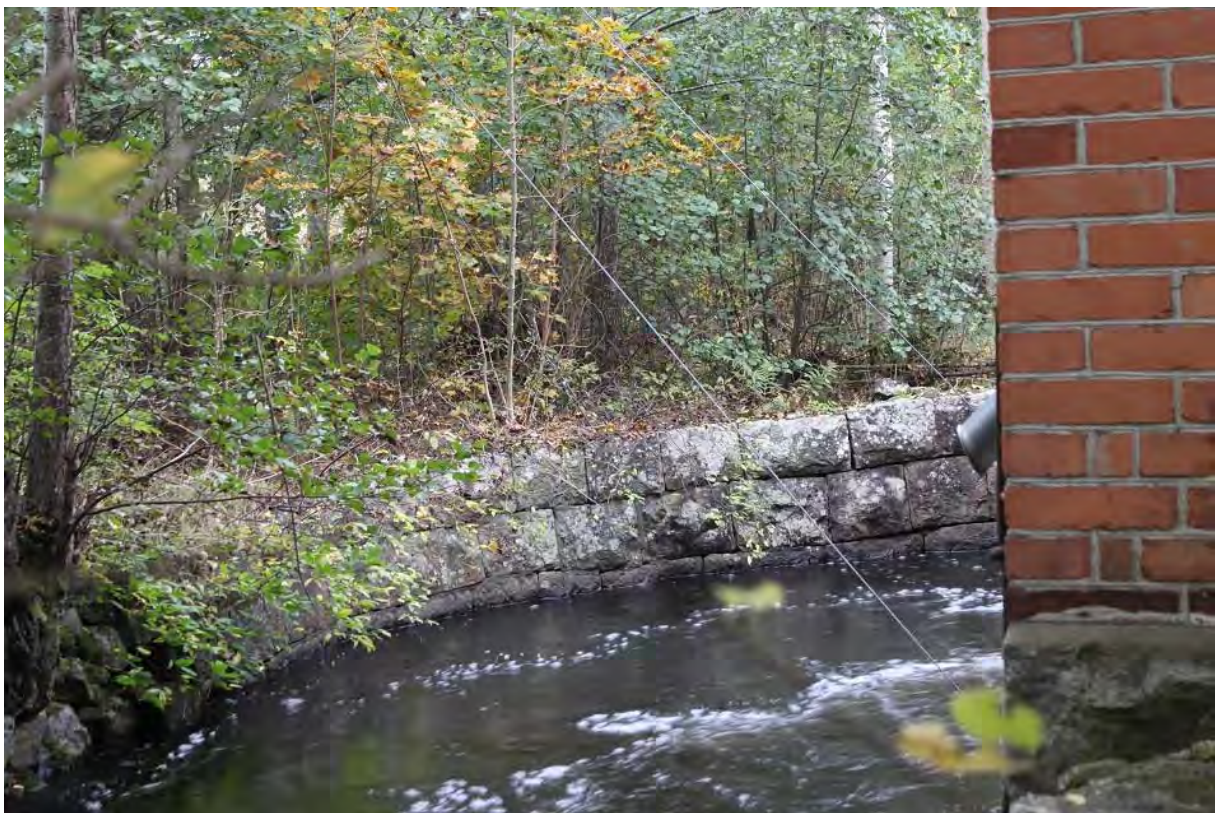
Bergby kraftverk är murat i tegel och har rundstrukna fogar. Fönstren är utformade som blindfönster. Takfoten är profilerad och taket är belagt med falsad plåt i skivformat.

Kraftverket har ett sadeltak som kröns av ett utledningstorn klätt med mjukt svängd plåt.

På kraftstationens norra sida är pumpen, av senare datum, vidbyggd, tuben syns till höger.

Utloppet på kraftverkets baksida. Svängd form och tuktad natursstenskonning.

Kvarndammen i Åbyn sedd från söder. Tornet på Hamrånge kyrka syns i bakgrunden.

Kraftverket är omgivet av flera byggnader med tidigare verksamheter som drivits av vattenkraften. Byggnaderna tillhör Åbacka gård. Huvudbyggnadens gavel skymtar höger om björken. I mitten syns byggnaden som tidigare rymt en smedja och mekanisk verkstad. Kraftstationen med några av de intilliggande byggnaderna. Byggnaderna hör till Åbacka gård, där huvudbyggnadens gavel skymtar till höger.

Tuben mot kraftverket, sedd från norr.

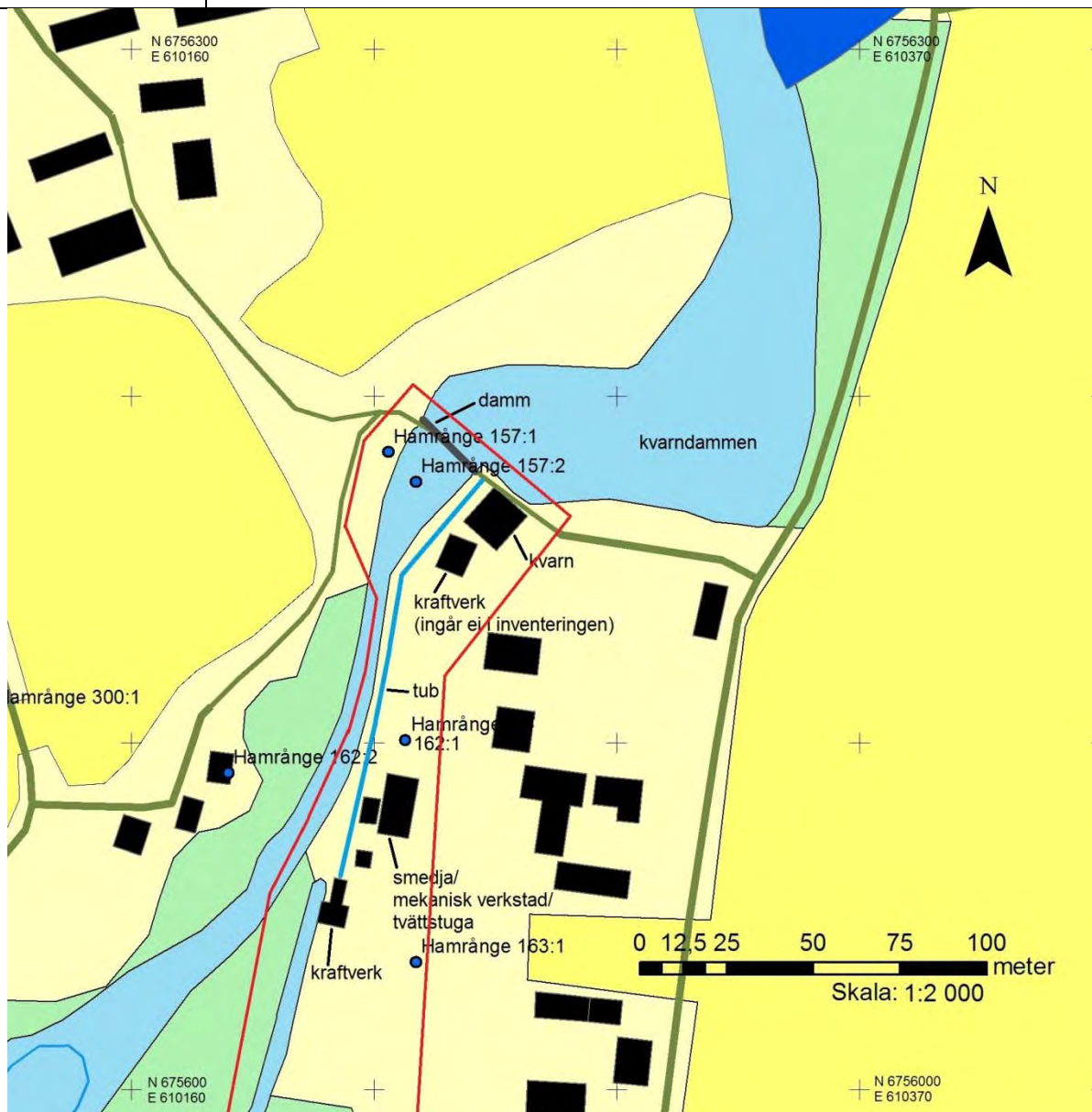

Huvudfåran sedd från kvarnbron i norr. Tuben till kraftverket går till vänster om forsen. Centralt i bilden är en äldre fisktrappa.

Huvudfåran sedd från kvarnbron i norr. Notera stenfundamentet efter den före detta sågen (RAÄ 157:1) vid Hamrångeåns högra strand.

Bergby kraftverk Kraftverk: värdeklass 2		HARO:	Hamrångeån
		Vattendrag:	Huvudfåran
		Kommun:	Gävle
		Socken:	Hamrånge
Beskrivningen upprättad av:	Inga Blennå, Ulrika Olsson	Datum:	2018-02-15
Besök på platsen av:	Inga Blennå, Ulrika Olsson	Datum:	2017-10-02
Kontaktperson:	Per Nilsson, Nilsson Kraft AB	Tel:	0705-24 97 46
Närvarande vid besöket:			
Kraftverkets ägare:	Nilsson Kraft AB	Tel:	Som ovan.

Miljö	Utpekad kulturmiljö: Rådgivningsprotokoll Åbacka gård, 2014-02-04. Xlm dnr: 1769/310. Hamrångeboken.
	
Dammar och vattenvägar	Bergby kraftverk

Reglering	Damm.		
Vattenspegel	Damm med badplats.		
Fallhöjd	60 meter och 3,5 meter.	Dammlängd:	Ca 50 meter
Dammkonstruktion	Betong, sten.	Damm, byggår:	
Avbördning	Ej beräknad.		
Intag, typ	Tub, 120 meter (8 meter i kvarnen).		
Utlopp, typ	Kanal med naturstensskodda kanter.		
Nedströms vattenväg	Kanal		

Kraftstation Effekt 2017:	Bergby kraftverk		
Överbyggnad	Byggår:	1920	Ombyggnader år, typ 1995
Stomme	Tegel.		
Underbyggnad	Byggår:	1920	Ombyggnader år, typ
Exteriör	Gjuten grund, fasader av rödbränt lertegel med rundstruken fog, blindfönster, dubbeldörr i trä med spegelindelningar, profilerad takfot, tälttak belagt med falsad plåt i skivformat, utledningstorn klätt med rödfärgad locklistpanel. Gjuten sump på norra sidan.		
Noteringar exteriöra detaljer	Murningen av teglet bidrar till effekter i fasaden. Rundstruken fog visar på ambitionen att skapa en vacker byggnad. Fasaderna är indelade i speglar, inom vilka fönsterpartierna ligger. Stuprör med skarpa vinklar.		
Noteringar interiöra detaljer	Modernt maskineri. Inga äldre delar finns kvar.		

Utrustning	Bergby kraftverk		
Turbin 1	Typ: Francis, Hällaryd 4 x 45 cm.	Tillverk. år:	1920
		Serienummer:	
	Tillverkad av/flyttad från:	Hk/kW:	
Generator 1	Typ: ASEA asynkron	Rpm:	
		Tillverk. år:	1940
		Serienummer:	
Reglerutrustning och kontrollpanel	Tillverkad av/flyttad från:	Hk/kW:	100
		Rpm:	
	Tillverkad under 1994.		

Bosågens kraftstation

Ockelbo kommun
Ockelbo socken

Testeboån

Byggår: 1920

Bosågens kraftstation sedd från nordöst.

Historik

Bosågens kraftstation är belägen invid Bosågen, en såg med anor från slutet av 1600-talet. Området ligger i Nordanåbo, cirka 7 kilometer nordväst om Ockelbo samhälle. År 1699 gjorde sågkommissionen i Gästrikland i enlighet med en kunglig resolution, en inventering av sågkvarnar sockenvis. Utifrån denna inventering beslutades vilka sågar som fick drivas, upprustas eller nybyggas. Det är i detta protokoll som ett sågverk på den nu aktuella platsen först nämns. Inom nu befintligt sågverksområde uppfördes en såg under början av 1700-talet och driften var från början för husbehov. Inga äldre handlingar från denna tid har dock påträffats. Under andra halvan av 1700-talet fick sågen tillstånd att även sälja virke, något som sannolikt ökade under 1800-talet då brädsågningen blev en fri hantering genom Kungliga förordningar. Troligtvis byggdes sågen om/ut under denna period. 1899 tillsattes en byggnadskommitté som skulle utreda reparationsbehovet vid sågen. Det var dammen och såghuset som var i störst behov av ombyggnation. Detta gör att vi kan anta att dammen är från 1900-talets allra första år.

Under 1910-talet ökade intresset för att utnyttja vattenfallet för elkraftproduktion. En kommitté tillsattes för att utreda hur utbyggnaden skulle ske, samt hur många delägare som fanns i fallet. 6 april 1918 togs beslut om att bilda Bosågens Kraft AB med ett aktiekapital på 115 000 kronor. Kraftstationen stod

klar 1920. Det av Ockelbo Elektriska AB utbyggda Strömsborgsfallet, beläget några kilometer nedströms, visade sig inte tillräckligt när elektricitet i hushållen blev allt vanligare. Bosågens kraftstation fick överta abonnenter i flera byar, men också i Ockelbo samhälle. Elenergi levererades även till fabrikör Finnés anläggningar i Lingbo och till Wij valsverk. 1923 påbörjades samkörning av de båda kraftstationerna vid Bosågen och Strömsborg och det kom sedan att lägga grunden för sammanslagningen 1928 av de båda elföretagen i Ockelbo.

Sågningsverksamheten fortsatte under 1920-talet, men elkraftsrörelsen dominerade årtiondet. Trefjärdedelar av företagets omsättning kom från elkraftsverksamheten. Då elnätet krävde investeringar skedde knappt någon utveckling på såg- och hyvlerisidan. Verksamheten vid sågen fortskred dock under största delen av 1900-talet, men efter en konkurs under andra halvan av 1900-talet drevs sågen i mindre skala av en privat ägare, främst inriktad på hyvleri. Idag är verksamheten nerlagd.

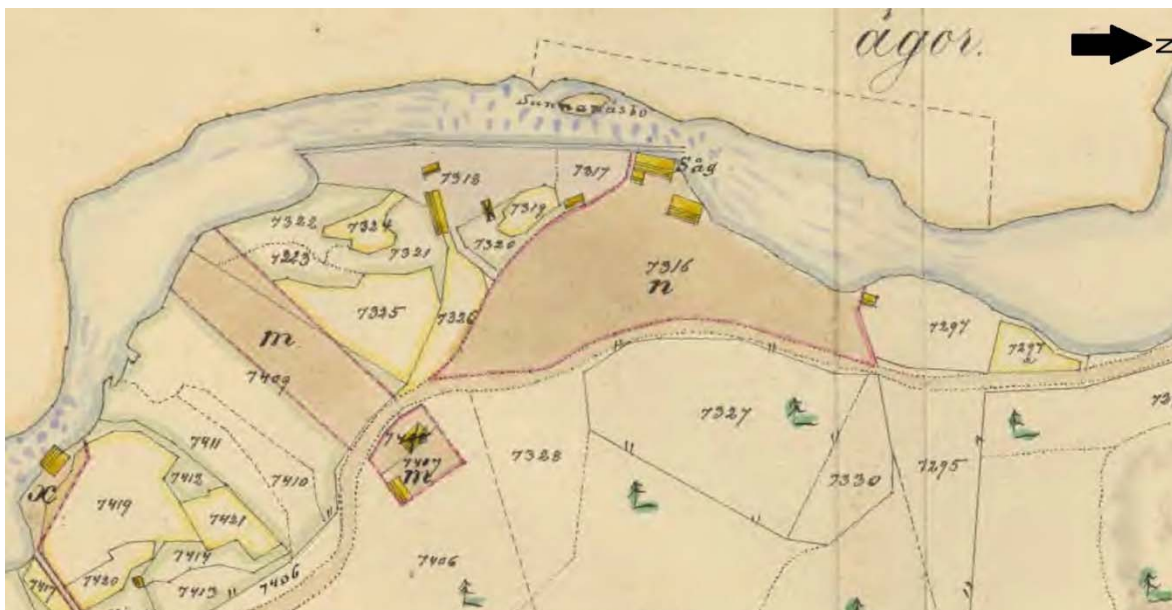

Foto från omkring 1930. Den tidigare sågverksbyggnaden syns till vänster i bild. Från denna leds trätuben ner mot kraftstationen. Fotot är hämtat ur skriften Bosågen 1699-1975, av Per-Johan Åge 1975.

Beskrivning av miljön

Bosågens kraftstation är belägen vid Testeboåns östra sida, strax inviad den före detta Bosågen i Nordanåsbo. Från den forna sågverksbyggnaden, som ligger uppe vid dammen, leds en tub av trä in till kraftstationen. Flera byggnader och andra spår från sågverket, finns ännu bevarade på området. Ett hundratal meter söder om området ligger Nordanåsbo gamla byskola, nerlagd under början av 1900-talet och inköpt av bolaget 1938. Numer är byggnaden privatägd.

Dammen är byggd av betong och vattentillförseln regleras genom luckor i dammvallen. Från dammen och sågen leds vatten via en tub av trä in till kraftstationen. Utloppet går genom en cirka 150 meter lång kanal med delvis stensatta kanter som ansluter till Testeboåns huvudfåra. Det är oklart när dammen anlades men då det funnits en såg i området redan under 1600-talet bör en damm ha uppförts i anslutning till denna. Sågen finns karterad på en lagaskifteskarta från 1876 (V39-75:1). År 1899 uppmärksammades att dammen var i behov av upprustning, det är därför troligt att större delen av konstruktionen härrör från början av 1900-talet.

Lagaskiftes karta från år 1876 (V39-75:1) visar sågen och de byggnader som då fanns uppförda inom området.

Forn- och kulturlämningar

Inga lämningar finns registrerade i kraftstationens närhet.

Kulturarhistoriska värden

Bosågens kraftstation besitter höga **kulturarhistoriska värden**, sett till såväl sin **arkitektoniska utformning** som sin tidigare ställning som en av de **första kraftstationerna** som försörjde både Ockelbo samhälle och omkringliggande byar med elkraft. Det ger kraftstationen höga **industri-, samhälls- och socialhistoriska värden**. Kraftstationen uppfördes av delägare till den närbelägna Bosågen, och under 1920-talet stod kraftverket för den största delen av företagets omsättning. Sågverket har anor från slutet av 1600-talet, så platsen har **lång kontinuitet** för verksamheter knutna till vattenkraften. I närheten av sågverket och kraftstationen låg in på 1900-talet Nordanåsbo byskola, en byggnad som fortfarande finns bevarad.

Enligt industrihistorikern Bengt Spade är de båda kraftstationerna i Bosågen och Strömsborg ritade av byggmästare E. Bergqvist, Tånger, Enviken. Med sin särpräglade arkitektur och påkostade byggnader, ser de inte ut som andra samtida kraftstationers maskinhus i landet. Dessa kan visserligen ha samma form, tälttak och utledningstorn, men de är faluröda träbyggnader. **Detta gör att vi sannerligen har att göra med ett flertal unikt utformade kraftstationer i Gästrikland.**

Kraftverksmiljön har värderats till värdeklass 2. De värden som ingår består av kraftverksbyggnaden, vattentuben, utloppskanalen med delvis stensatta kanter samt sågen och den omkringliggande sågverksmiljön. De kulturarhistoriska värdena ligger främst på östra sidan om ån, inom röd markering på kartan, och inbegriper sågverks- och kraftstationsbyggnaderna, vattentuben samt den stensatta utloppskanalen. Dammen, med dammluckor bedömdes ha ett lägre kulturarhistoriskt värde.

Referenser

Lantmäteristyrelsens arkiv: V 39-75:1

Spade, Bengt. Industrihistoriker, Varberg, Mailväxling 2017-12-04 och 2017-12-05.

Wickberg, Lars-Erik. Muntlig uppgift 2017-11-13.

Åge, Per-Johan. 1975. *Bosågen 1699-1975*.

Bosågens kraftstation sedd från sydöst. Maskindelen till vänster byggdes till omkring 1981.

Kraftstationen och utloppskanalen, sedda från sydöst.

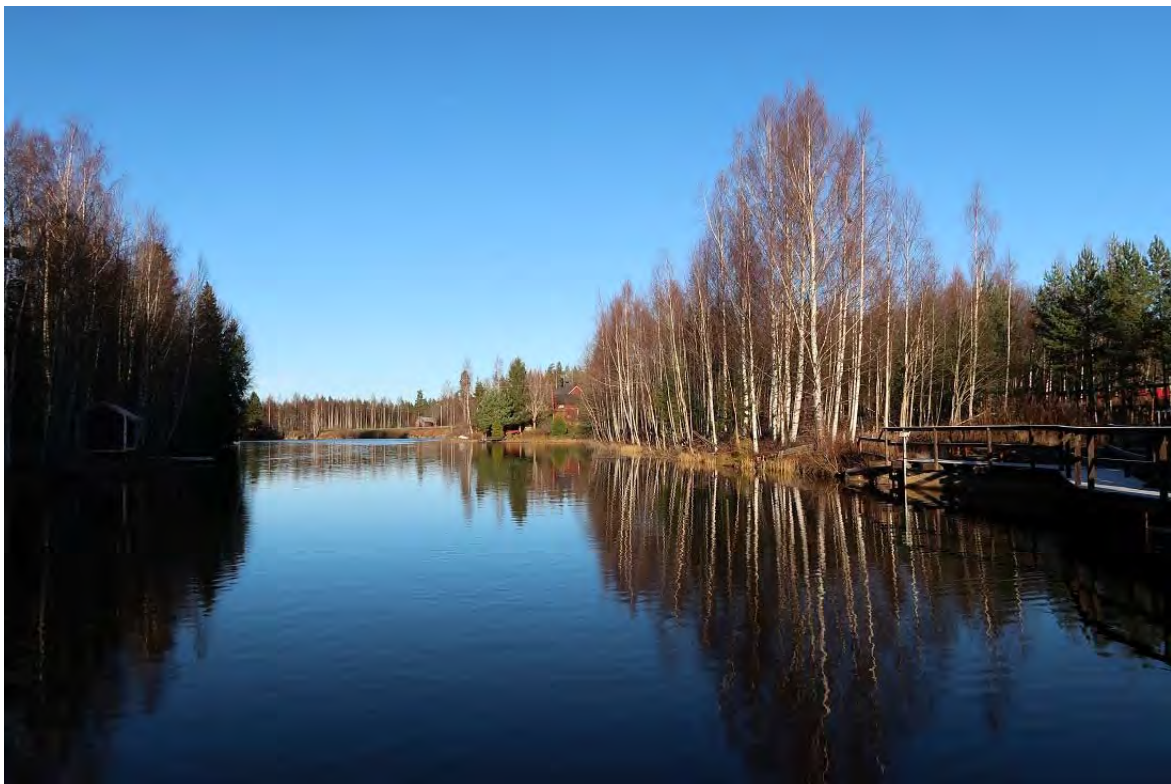
Kraftstationen till vänster, på höjden till höger och rakt fram syns byggnader tidigare knutna till Bosågen.

Utloppskanalen har delvis stensatta kanter, sedd från nordväst.

Sågverksbyggnaden till vänster, från vilken trätuben löper ner till kraftstationen som skymtar mitt i bild. Den delvis tömda vattenfåran är huvudfåran. Foto från nordväst.

Kraftverksdammen, sedd från söder.

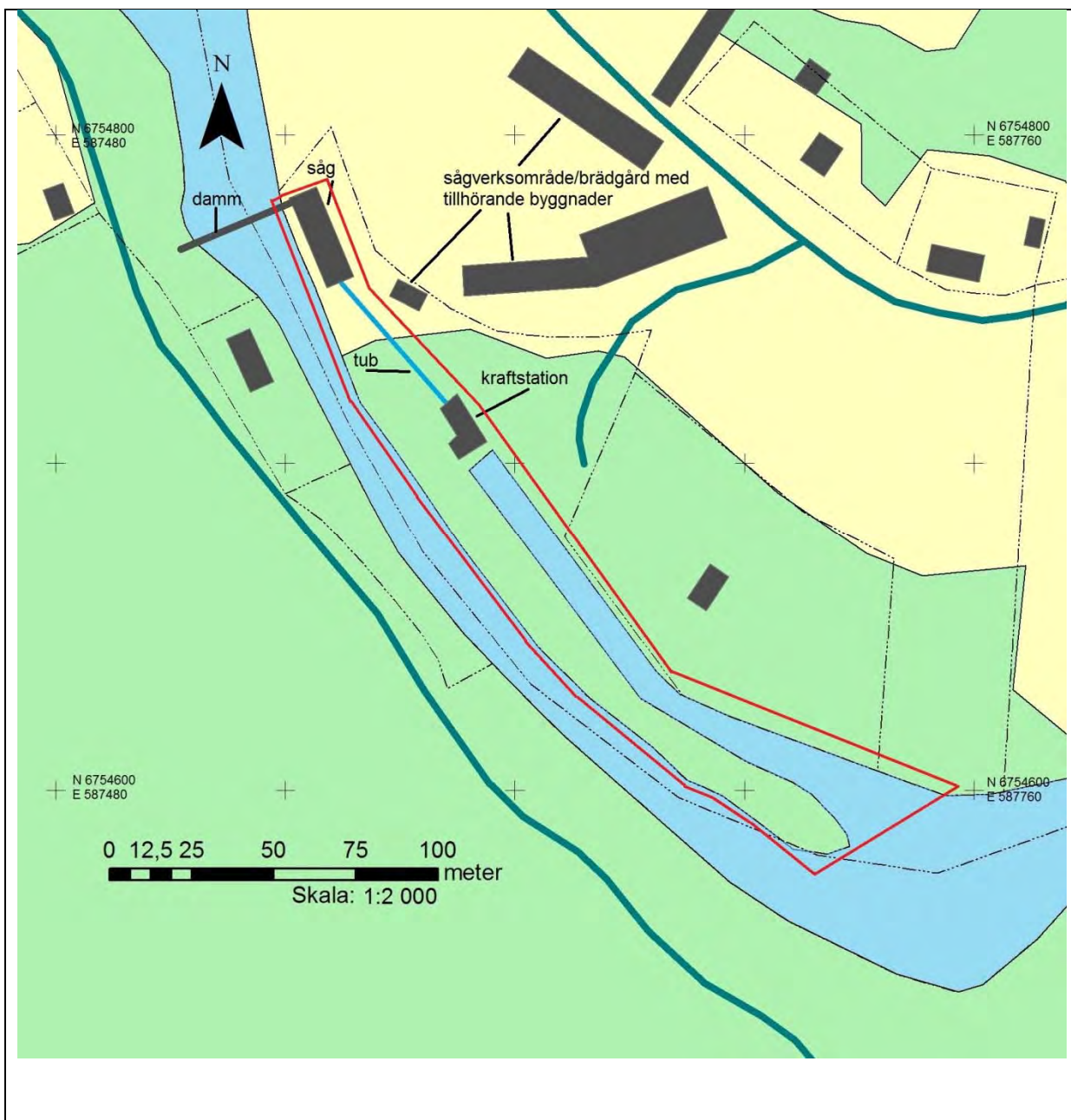
Inne i kraftstationen är maskineriet från början av 1980-talet.

Trätuben sedd från söder, respektive norr.

Bosågens kraftstation Kraftverk: värdeklass 2		HARO:	Testeboån
		Vattendrag:	Huvudfåran
		Kommun:	Ockelbo
		Socken:	Ockelbo
Beskrivningen upprättad av:	Inga Blennå, Ulrika Olsson	Datum:	2018-02-15
Besök på platsen av:	Inga Blennå, Ulrika Olsson	Datum:	2017-11-13
Kontaktperson:	Lars-Erik Wickberg	Tel: 070-267 50 15	
Närvarande vid besöket:			
	L-E W.		
Kraftverkets ägare:	Åbyggeby Landsbygdscenter	Tel:	Som ovan.

Miljö	Utpekad kulturmiljö:
--------------	-----------------------------

Dammar och vattenvägar	Bosågens kraftstation			
Reglering				
Vattenspegel				
Fallhöjd	7 meter	Dammlängd:	50 meter	
Dammkonstruktion	Betong		Damm, byggår:	Troligen början av 1900-talet.
Avbördning				
Intag, typ	Tub av trä			
Utlöpp, typ	Kanal			
Nedströms vattenväg	Kanal			

Kraftstation Effekt 2017: 400 kW	Bosågens kraftstation		
Överbyggnad	Byggår:	1920	Ombyggnader år, typ 1981 ca
Stomme	Troligtvis tegel.		
Underbyggnad	Byggår:	1920	Ombyggnader år, typ 1981 ca
Exteriör	Gjuten grund, fasader av rödbränt lertegel, småspröjsade fönsterbågar av trä, tredelad port i trä med spegelindelning, småspröjsat överljus med välvd överliggare, murat valv över denna, profilerad takfot, tälttak belagt med falsad plåt i skivformat, Takkupa med välvt tak mot framsidan, utledningstorn klätt med rödfärgad locklistpanel. Taket på denna är mjukt välvt och avslutas med en liten spira. Hängränna på framsidan. Vidbyggd del mot söder/nedströms. Denna har ett flackt pulpettak klätt med plåt, rödfärgad locklistpanel och fönsterbågar med en ruta. Dubbelport i plåt.		
Noteringar exteriöra detaljer	Murningen av teglet bidrar till effekter i fasaden. Fasaderna är indelade i speglar, inom vilka fönsterpartierna och porten ligger. Fönsterbågarna är sannolikt originalbågar. Takfoten är mönstermurad och profilerad. Dekorativt överljus med välvd övre karm.		
Noteringar interiöra detaljer	Årtalet 1919 står inne i kraftstationen. Byggnaden stod klar 1920. Inga äldre maskindelar finns kvar i kraftstationen.		
Transformatorstation och ställverk			

Utrustning	Bosågens kraftstation		
Turbin 1	Typ: Ossbergen	Tillverk. år:	1981 ca
		Serienummer:	
	Tillverkad av/flyttad från:	Hk/kW:	
		Rpm:	90
Generator 1	Typ: Asynkrom	Tillverk. år:	1981 ca
		Serienummer:	
	Tillverkad av/flyttad från:	Hk/kW:	
		Rpm:	1000
Reglerutrustning och kontrollpanel	Samtida (1981) Fjärrstyrt.		

Oslåttfors kraftverk

Gävle kommun
Hille socken

Testeboån

Byggår: 1961-1962

Oslåttfors kraftverk från sydväst.

Historik

Oslåttfors bruk är beläget cirka 2 mil norr om Gävle. År 1697 fick bergsfogden Johan Röök privilegier att anlägga en stångjärnshammare vid Lundbosjöns utlopp i Testeboån. Bruket, som kom att kallas Oslåttfors, hade sin storhetstid under mitten av 1800-talet med fem stångjärnshammare, fem härdar samt två spiksmedjor. 1715 köptes bruket av familjen Strömbäck i Gävle och bruket var i familjens ägo till 1844. Det är ovanligt att ett bruk ägdes av borgare och köpmän. Normalt tog de över det ekonomiska ansvaret för järnhanteringen i och med 1800-talets industriella utveckling. Oslåttfors utgör ett undantag och det förhållandet präglar delvis brukets utveckling. För familjen Strömbäck var

järnhanteringen mer en form av bisyssla som de överlät till förvaltare. Familjens huvudnäring var handel. Bebyggelsen på bruket är på grund av detta av enkelt slag och intresset för enhetlighet och en strikt planerad anläggning vaknade sent. Under slutet av 1700-talet bosatte sig familjen Strömbäck i Oslättfors mer permanent. Under början av 1800-talet lät familjen uppföra herrgården och i samband med detta utformades samhället efter en ordentligare plan än tidigare. Med tiden konkurrerades Oslättfors bruk ut av de moderna anläggningarna i Forsbacka och 1886 avvecklades järn- och smidestillverkningen i Oslättfors. Bruksområdet utvecklades då istället som ett mönsterjordbruk för skogs- och jordbruk och år 1900 köpte Korsnäs Oslättfors. Sedan 1989 ägs området med dess byggnader till största del av Bengt Skoglund.

Beskrivning av miljön

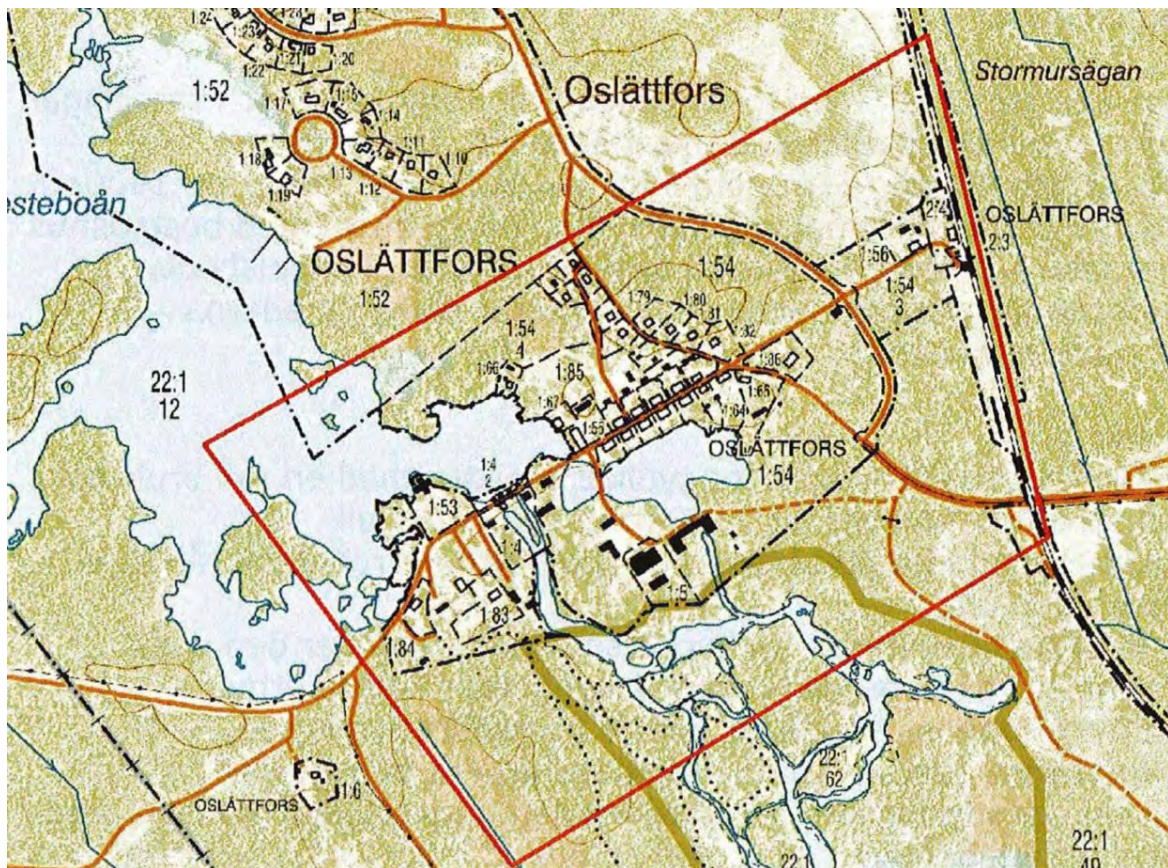
Oslättfors kraftverk är beläget utefter bruksgatan ett stycke sydväst om arbetarbostäderna, i närheten av kyrkan och platsen för herrgården, vilken brann ner under 1930-talet. Bebyggelsen är tydligt uppdelad efter olika funktioner vilket är typiskt för järnbruksmiljöer. Kraftverket uppfördes 1961-1962 och är tillkommet långt efter brukets egentliga verksamhetsperiod. Kraftverket omges dock av flera äldre byggnader med koppling till verksamheten som har bedrivits här. Invid kraftverket ligger stångjärnssmedjan uppförd under 1860-talet, samt blåsmaskinshuset från 1800-talet. Söder om kraftstationen ligger ett brygghus och en mangelbod, båda uppförda under 1830-talet som ekonomibyggnader till herrgården. Oslättfors kyrka är vackert belägen på en udde i Lundbosjön. Kyrkan uppfördes dock på annan plats år 1796, men flyttades till den nuvarande platsen år 1825.

Dammen är byggd av jord och betong och vattentillförseln regleras genom luckor i dammvallen. Från dammen leds vatten via en betongränna till kraftverket. Utloppet går genom en cirka 100 meter lång kanal som ansluter till Testeboån.

Riksintresse Oslättfors X806

Oslättfors bruk ligger inom Riksintresse för kulturmiljövården, där följande värdebärare utpekas:

- Den äldre bruksbebyggelsens tydliga struktur med en rak bruksgata med arbetarbostäder från 1700-talet som leder till bruksbyggnaderna placerade vid forsen och herrgårdsområdet på andra sidan ån.
- Funktionsuppdelningen i bebyggelsen som också ger den dess utformning, exempelvis bostadsbebyggelsen kontra uthus, järnhanterings byggnader kontra bostadsbebyggelsen, herrgårdsområdet kontra bruksgatans arbetarbebyggelse.
- Bruksbyggnaderna som berättar om den ursprungliga verksamheten i järnhanteringen.
- Herrgårdsområdet, som ligger så att herrgården kunde blicka ut över bruksbyggnaderna, som bildar avslutningen i bruksgatan.
- Herrgårdsområdet och kyrkans raka tvärgående axel i förhållande till bruksgatan.
- Samtliga komponenter i den kompletta bruksmiljön som arbetarbostäder, kvarn, kolhus, kyrka, herrgårdstomt, ekonomibyggnader etc.
- Komponenterna som beskriver 1900-tals historien med utvecklingen mot skogs- och lantbruk med stora ekonomibyggnader, samlingslokal och skogsarbetarbostäder.
- Befintliga dimensioner i takvinklar, hushöjder, byggnadskroppar m.m.
- De äldre materialen trä och puts i fasad, trä i fönster samt lertegel eller falsad plåt på taken.
- Den befintliga och områdestypiska färgsättningen i de äldre arbetarbostäderna och den traditionella färgsättningen i bl.a. ekonomibyggnader.

Karta över riksintresset Oslåttfors X 806 (Riksintressen i Gävle kommun. Ett kunskapsunderlag, 2012-07-18). Gränsen för riksintresseområdet är markerad med rött.

Forn- och kulturlämningar

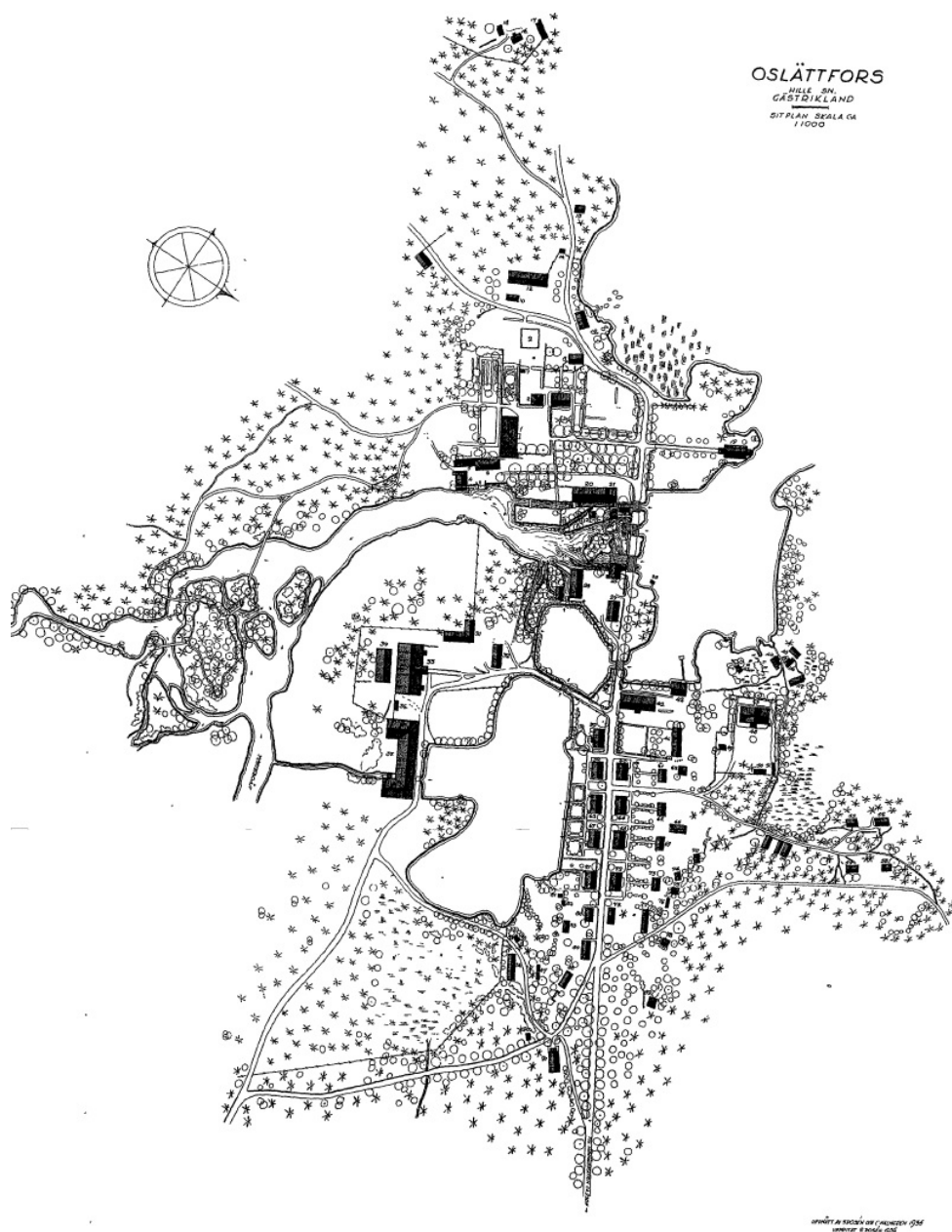
Inga lämningar finns registrerade i kraftstationens närhet.

Kulturhistoriska värden

Oslåttfors bruk har som helhet ett **högt kulturhistoriskt värde** och ligger som nämnts inom **Riksintresse för kulturmiljövården**, 806. Området berörs vidare av **områdesbestämmelser**. Kraftstationen har en modernistisk utformning med **tidstypisk form och material**, som gjutna, putsade väggar och ljusinsläpp genom betongglas.

Kraftverksmiljön har värderats till värdeklass 2. Kraftverksområdet ligger inom det utpekade riksintresset för kulturmiljövården, Oslåttfors X806. En av de värdebärare som konstituerar riksintresset är bland annat komponenter som beskriver 1900-talets historia. De värden som ingår består av bruket med dess byggnader och

bebyggelsestrukturen som helhet. Oslåttfors kraftverk är den senaste byggnaden i en lång kontinuitet byggnader vars verksamheter har varit knutna till vattenkraften. Åtgärder i kulturmiljön vid kraftverksområdet riskerar att påtagligt skada riksintresset.

Ritning över Oslättfors bruk 1935, ur Nordiska Museets herrgårdsarkiv. Kopior av handlingar i Läns museet Gävleborgs arkiv.

Referenser

Legars, Niss Maria och Martinsson, Anna-Karin. 2003. *Oslättfors bruk, Byggnadsinventering*, Slutredovisning Läns museet Gävleborg 2003 – Dnr 814/310.

Nilsson, Per. Nilsson Kraft AB. Muntlig uppgift 2017-11-02.

Reichman, Claes. 1995. *Oslättfors bruk. Restaurering av brygghuset och mangel- och visthusboden*, Internrapport Läns museet Gävleborg 1995:23.

Riksintressen i Gävle kommun. Ett kunskapsunderlag, 2012-07-18.

Oslåttfors kraftverk sett från söder. Till höger syns kvarnen, uppförd under 1800-talets andra hälft.

Kraftstationen ligger i en sluttning invid bruksgatan, sedd från sydväst. Till höger syns blåsmaskinhuset.

Kraftstationen till höger. Längre bort, på andra sidan dammen, ligger de flesta av arbetarbostäderna. Foto från sydväst.

Blåsmaskinhuset och smedjan sedda från nordväst. Vidnocken på smedjan skymtar mangel- och vishusboden. På höjden till höger syns villan som uppfördes på herrgårdens plats efter att denna totalförstördes vid en brand 1935.

Oslättfors kyrka sedd från öster. Kraftstationen ligger utanför bild till vänster.

Ägaren till kraftstationen, Per Nilsson, berättar om stationen.

Produktskylt på turbinen.

Produktskylt på generatorm.

De flesta delar är original, det vill säga från då kraftstationen uppfördes under början av 1960-talet.

Ursprunglig instrumentpanel. Ej i bruk längre, då kraftstationen numer är fjärrstyrd.

Oslättfors kraftverk Kraftverk: värdeklass 2		HARO:	Lundbosjön
		Vattendrag:	Testeboån
		Kommun:	Gävle
		Socken:	Hille
Beskrivningen upprättad av:		Inga Blennå, Ulrika Olsson	Datum: 2018-02-15
Besök på platsen av:		Inga Blennå, Ulrika Olsson	Datum: 2017-11-02
Kontaktperson:		Per Nilsson, Nilsson Kraft AB	Tel: 0705-24 97 46
Närvarande vid besöket:	P.N.		
Kraftverkets ägare:		Nilsson Kraft AB	Tel: Som ovan.

Miljö	Utpekad kulturmiljö: Riksintresse för kulturmiljövården, 806. För rapporter: se under Referenser.
--------------	---

Dammar och vattenvägar	Oslättfors kraftverk		
Reglering	Lundbosjön 45 meter + Nyhammarsdammen ca 1,5 kilometer söder om kraftverket.		
Vattenspegel			
Fallhöjd	Ca 4 meter, byggd för 5 meter men planerad muddring av forsar skedde aldrig.	Dammlängd:	Ca 50 meter.
Dammkonstruktion	Jord och betong.	Damm, byggår:	1960 ca
Avbördning	Cirka 100 kubik.		
Intag, typ	Betongränna.		
Utlöpp, typ	Grävt naturligt, ca 100 meter.		
Nedströms vattenväg	Naturlig åfåra.		

Kraftstation Effekt 2017:	Oslättfors kraftverk			
Överbyggnad	Byggår :	1960- 61	Ombyggnader år, typ	
Stomme	Gjuten betong.			
Underbyggnad	Byggår :	1960- 61	Ombyggnader år, typ	
Exteriör	Ljust putsade fasader, ljusinsläpp genom betongglas, pappklätt tak som ligger ovanpå plåt. Plåtdörr.			
Noteringar exteriöra detaljer	Två högresta ljusinsläpp i form av betongglaspartier ut mot utloppet. Byggnaden är lågmäld och syns knappt från bruksgatan, då den ligger i en kraftig sluttning/suterräng.			
Noteringar interiöra detaljer	Se foton.			
Transformatorstation och ställverk	Belägen vid infarten till kraftverket. Gävle Energi. Ställverk i stationsbyggnaden.			

Utrustning	Oslättfors kraftverk		
Turbin	Typ: Finshyttans bruk, kaplanturbin.	Tillverk. år:	1962
		Serienummer:	4834
	Tillverkad av/flyttad från:	Hk/kW:	Ca 360
		Rpm:	
Generator	Typ: ASEA 3-fas synkrogenerator	Tillverk. år:	1961
		Serienummer:	1379551
	Tillverkad av/flyttad från:	Hk/kWA:	600
		Rpm:	214
Reglerutrustning och kontrollpanel	Finshyttan. Kontrollpanel ombyggd år 2017.		
Övrig teknisk utrustning	Mobil kameraövervakning av instrumenten.		

Strömsborgs kraftstation

Ockelbo kommun
Ockelbo socken

Testeboån

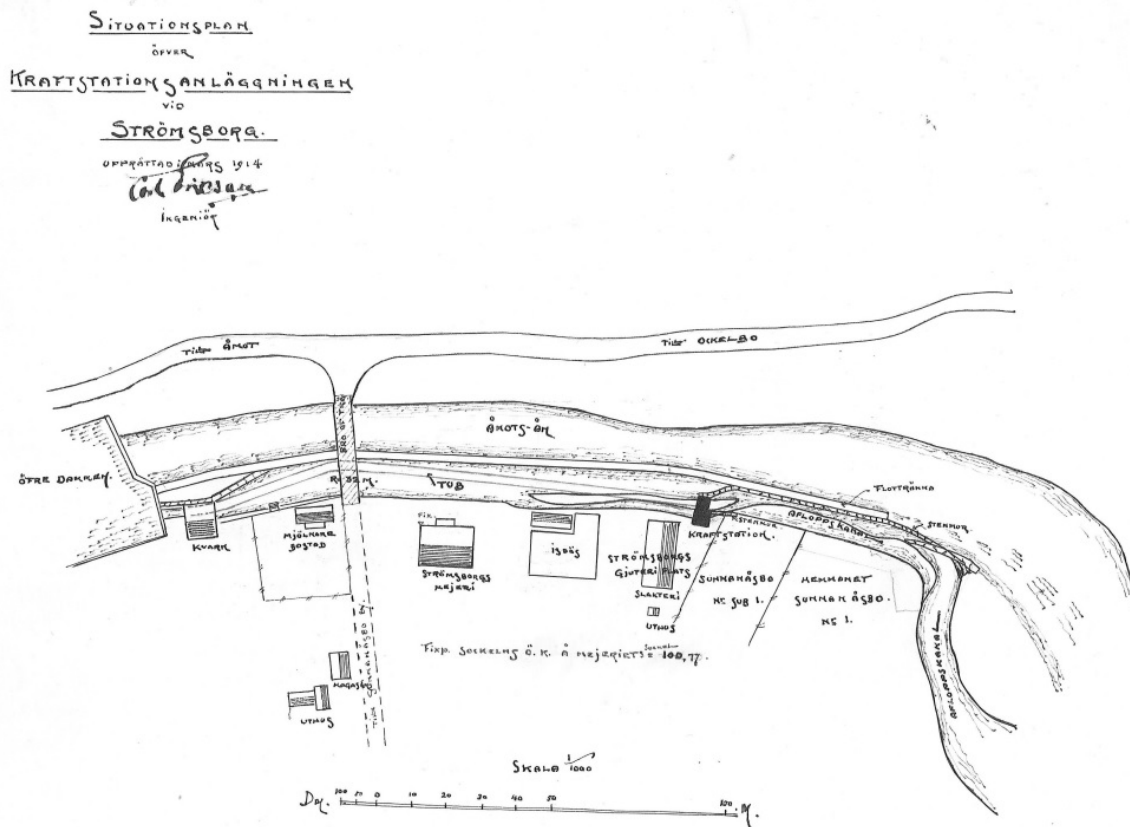
Byggår: 1914

Strömsborgs kraftstation från väster.

Historik

Strömsborgs kraftstation uppfördes 1914 av Ockelbo Kraft AB, grundat samma år. Bolaget hade redan tidigare köpt in en kraftstation i området, som dock aldrig blev renoverad, och som därför blev nerlagd. Samtida med Strömsborgs kraftstation är transformatorskiosken belägen vid järnvägsbrons södra landfäste inne i Ockelbo samhälle. De båda byggnaderna har ett starkt sammanhang då transformatorskiosken är nödvändig i överföringssystemet kraftverk – abonnent, när det gäller växelström.

"Situationsplan öfver kraftstationsanläggningen vid Strömsborg" från 1914, samma år som kraftstationen uppfördes. Kartan är inlånad från ägaren Åbyggeby Landsbygdscenter.

Beskrivning av miljön

Strömsborgs kraftstation är belägen på Testeboåns södra sida. I område väster om kraftstationen har det enligt en karta från år 1914 tidigare funnits ett flertal byggnader med koppling till ån. Några av dessa byggnader är numer rivna. Strömsborgs gjuteriplats och slakteri låg tidigare sydväst om kraftverksbyggnaden. Vid dammen ligger fortfarande kvarnen även om den tidigare mjölnarbostaden inte längre finns kvar. Öster om kvarnen finns ännu byggnaden kvar som tidigare rymde Strömsborgs mejeri. Invid mejeriet fanns en byggnad vilken fungerade som islager (isdös).

Dammen är gjord av gjuten betong och vattentillförseln regleras genom luckor i dammvallen. Från dammen och kvarnen leds vatten via en tub av trä in till kraftverket. Utloppet går genom en cirka 100 meter lång kanal som söder om kraftstationen ansluter till Testeboåns huvudfåra. Det är oklart när dammen anlades men det finns uppgifter om en kvarn i området åtminstone under 1700-talet, vilket talar för att även ett dammbygge utförts. Både kvarnåkern och kvarnänget är omnämnda på kartor från 1735 (V39-101:1) och 1774 (V39-101:3) även om varken byggnaden eller dammen finns markerade. På laga skifteskartan från 1878 (V39-101:4) finns däremot kvarnen utsatt.

Forn- och kulturlämningar

Inga lämningar finns registrerade i kraftverkets direkta närhet. På kartan från år 1914 framgår att en flottningsränna tidigare funnits direkt norr om kraftverkstuben och parallellt med åns södra strandkant. Rännan, som sträckte sig från dammen i väster till åkröken i öster, finns inte längre kvar. I Testeboån byggdes flera flottningsrännor under 1870-talet. Flertalet revs 60 år senare och i mitten av 1900-talet upphörde flottningen i ån. Cirka 300 meter VNV om kraftverksbyggnaden, i den nutida odlingsmarken, finns en markering som avser en uppgift om slaggförekomst i åkern. Uppgiften kommer från 1950-talets förstagångsinventering men någon slag kunde inte återfinnas varken vid revideringsinventeringen trettio år senare eller vid det nu aktuella besiktningstillfället (RAÄ 34).

Kulturhistoriska värden

Strömsborgs kraftstation besitter höga **kulturhistoriska värden**, sett såväl till sin **arkitektoniska utformning som sin tidigare ställning som en av de första kraftstationerna som försörjde både Ockelbo samhälle och omkringliggande byar med elkraft**. Det ger kraftstationen höga **industri-, samhälls- och socialhistoriska värden**. Strömsborgs kraftstation har samma exteriöra utformning som Bosågens kraftstation, dock har Bosågen en något mer påkostad utformning kring entrépartiet med välvt överljus och en murad valvbåge över detta.

Enligt industrihistorikern Bengt Spade är de båda kraftstationerna i Strömsborg och Bosågen ritade av byggmästare E. Bergqvist, Tänger, Enviken. Med sin särpräglade arkitektur och påkostade byggnader, ser de inte ut som andra samtida kraftstationers maskinhus i landet. Dessa kan visserligen ha samma form, tälttak och utledningstorn, men de är faluröda träbyggnader. **Detta gör att vi sannerligen har att göra med ett flertal unikt utformade kraftstationer i Gästrikland.**

Kraftverksmiljön har värderats till värdeklass 2. De värden som ingår består av kraftverksbyggnaden, vattentuben och kvarnen. De kulturhistoriska värdena ligger främst på södra sidan om ån, inom röd markering på kartan. Dammen, med dammluckorna och utloppskanalen bedömdes ha ett lägre kulturhistoriskt värde.

Referenser

Lantmäteristytrelsens arkiv. V39-101:1, V39-101:3, V39-101:4

Äldre kartor över området, inlånade från Åbyggeby Landsbygdscenter.

Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister, FMIS.

Roslund-Forenius, Ylva. 2003. *Flottningslämningar i Testeboån – en kulturhistorisk inventering*. Länsstyrelsen Gävleborg Rapport nr 2003:10.

Spade, Bengt. Industrihistoriker, Varberg. Mailväxling 2017-12-04 och 2017-12-05.

Wickberg, Lars-Erik, Åbyggeby Landsbygdscenter. Muntliguppgift 2017-11-13.

Transformatorskiosken inne i Ockelbo samhälle, belägen vid järnvägsbrons södra landfäste, är samtida med Strömsborgs kraftstation. Transformatorskiosken är nödvändig i överföringssystemet kraftverk – abonnent, när det gäller växelström. Foto: Bengt Spade, 1993-05-09.

Strömsborgs kraftstation sedd från väster. Notera trätuben till vänster.

Kraftstationen sedd från sydöst.

Kraftstationen sedd från öster.

Kraftstatinens maskindel tillkom 1980. Här sedd från söder.

Tegelklädda fasader med dekorativ murning i fält samt profilerad takfot. På taket finns två takkupor, en mot väster och en mot öster.

Kraftstationen sedd från väster. Trätuben syns till vänster.

Arkeolog Inga Blennå och ägaren Lars-Erik Wickberg, Åbyggeby Landsbygdscenter inne i maskinhallen.

Arkeolog Inga Blennå och ägaren Lars-Erik Wickberg, Åbyggeby Landsbygdscenter inne i maskinhallen.

Testeboån nedströms kraftstationen, sedd från norr.

Dammen sedd från sydöst.

Dammen sedd från sydöst.

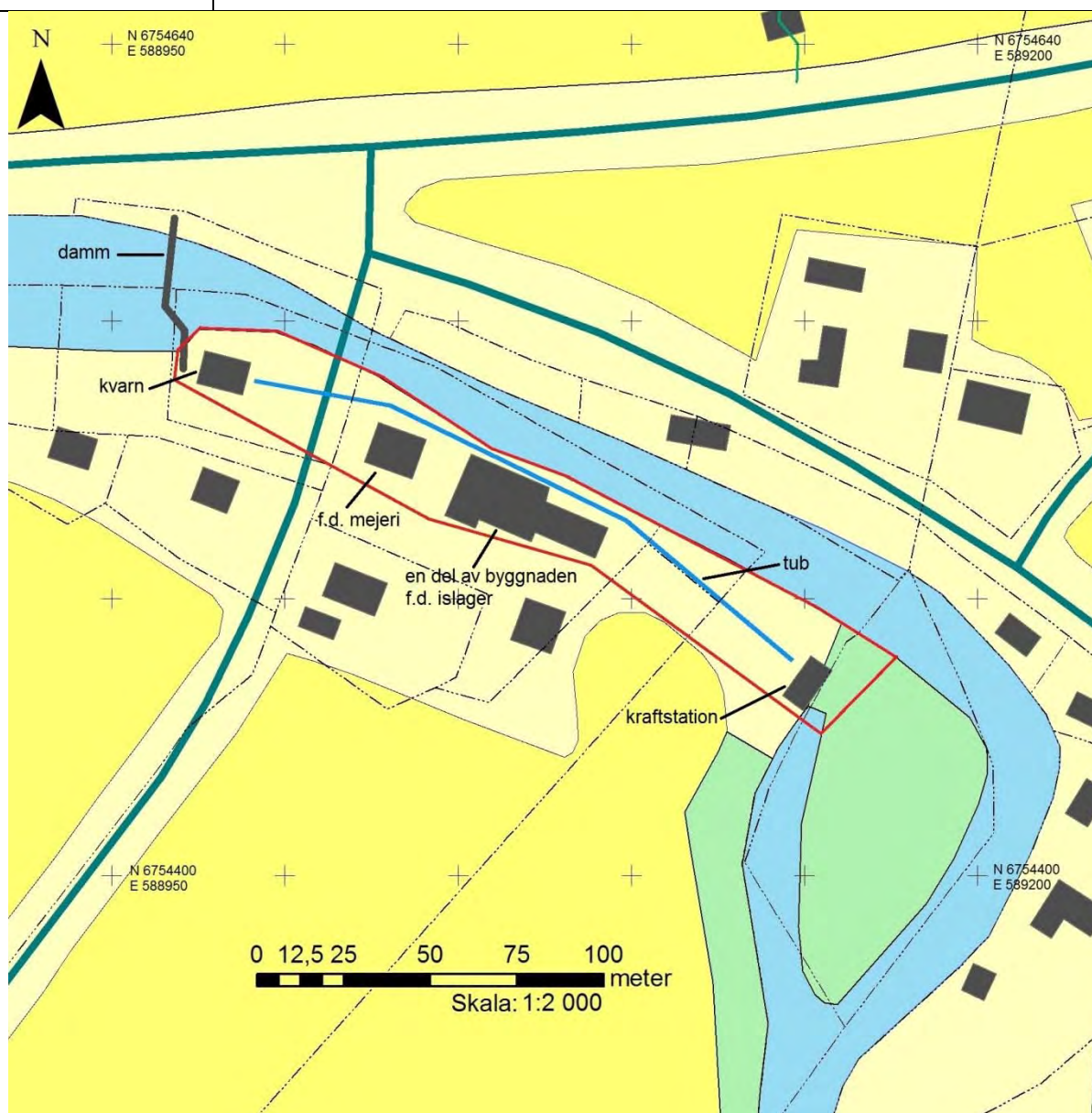

Huvudfåran sedd från kraftverksbron i nordväst. Trätuben anas till vänster om kvarnbyggnaden.

Strömsborgs kraftstation Kraftverk: värdeklass 2		HARO:	Testeboån
		Vattendrag:	Huvudfåran
		Kommun:	Ockelbo
		Socken:	Ockelbo
Beskrivningen upprättad av:	Inga Blennå, Ulrika Olsson	Datum:	2018-02-15
Besök på platsen av:	Inga Blennå, Ulrika Olsson	Datum:	2017-11-13
Kontaktperson:	Lars-Erik Wickberg	Tel:	070-267 50 15
Närvarande vid besöket:	L-E W.		
Kraftverkets ägare:	Åbyggeby Landsbygdscenter	Tel:	Som ovan.

Miljö

Utpekad kulturmiljö:

Dammar och vattenvägar

Strömsborgs kraftstation

Reglering

Endast dammen.

Vattenspegel

Fallhöjd

6 meter

Dammlängd:

Ca 50 meter

Dammkonstruktion

Gjuten betong

Damm, byggår:

Äldre än kraftstationen (byggår 1914)

Avbördning

Intag, typ

Trätub (ombyggd i flera olika omgångar, 1977, 1985, 2007)

Utlöpp, typ	Kanal
Nedströms vattenväg	

Kraftstation Effekt 2017: 280 kW	Strömsborgs kraftstation			
Överbyggnad	Byggår :	1914	Ombyggnader år, typ	1980
Stomme	Troligtvis tegel.			
Underbyggnad	Byggår :	1914	Ombyggnader år, typ	1980
Exteriör	Gjuten grund, fasader av rödbränt lertegel, sentida fönsterbågar om två hela rutor, sentida panelklädd dubbelpart, tälttak belagt med falsad plåt i skivformat, takkupa med välvt tak mot framsidan, utledningstorn klätt med liggande rödfärgad fasspontpanel. Taket på utledningstornet är mjukt välvt, plåtklätt och avslutas med en liten spira. Hängränna över entréporten. Trätuben kommer in i den vidbyggda sumpen som är gjuten. Maskindelen är vidbyggd på kraftstationens baksida, utfördes sannolikt i samband med ombyggnationen 1980.			
Noteringar exteriöra detaljer	Murningen av teglet bidrar till effekter i fasaden. Fasaderna är indelade i speglar, inom vilka fönsterpartierna och porten ligger. Takfoten är mönstermurad och profilerad. Dekorativt takfönster och utledningstorn.			
Noteringar interiöra detaljer	Den äldre delen är tömd på maskinutrustning, numer finns all utrustning i den vidbyggda delen från 1980.			
Transformatorstation och ställverk	Ställverk invid.			

Utrustning	Strömsborgs kraftstation		
Turbin 1	Typ: Ossberger	Tillverk. år:	1980
		Serienummer:	
	Tillverkad av/flyttad från:	Hk/kW:	
		Rpm:	90
Generator 1	Typ: Asynkron	Tillverk. år:	1980
		Serienummer:	7248507
	Tillverkad av/flyttad från:	Hk/kW:	380
		Rpm:	1015
	Tillverkad/flyttad från:		
Reglerutrustning och kontrollpanel	Samtida med övrig utrustning, 1980. Fjärrstyrning, IETV		

Strömsbro kraftverk

Gävle kommun
Gävle stad

Testeboån

Byggår: 1850, tillbyggt ca 1915

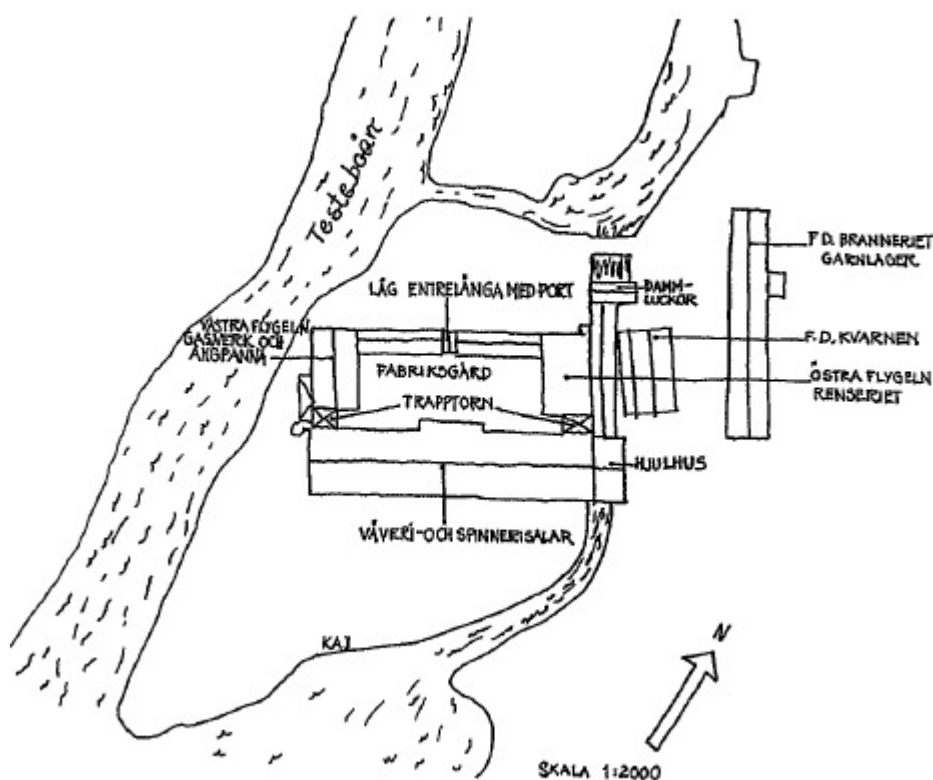

Strömsbro kraftverk. Den låga tillbyggnaden tillkom omkring 1915. Ursprunglig kraftverksdel är belägen i den intilliggande industribyggnaden.

Historik

Industriorten Strömsbro började växa fram kring kronobränneriet som anlades här 1776. Från början utformades Strömsbro som ett traditionellt brukssamhälle, uppbyggt kring en bruksgata, men under 1800-talets första hälft och mitt organiserades samhället på ett stadsliknande sätt med rutnäsplan och friliggande egnahemför arbetare, enligt det engelska cottagesystemet.

Redan innan kronobränneriets tid fanns det dock en hel del industrier i området. Kronokvarnen från 1750 var den första större industrin på åns östra sida. Tidigare industrier låg väster om ån, och hörde till Stigslunds ägor. I kvarnen malde stadens invånare fram till 1849, då den inköptes av det nybildade Gefle Manufaktur Aktiebolag, ett av Sveriges första aktiebolag enligt aktiebolagslagen. Samma år som bolaget bildades anlades ett tegelslageri söder om bränneribyggnaden. Härifrån kom således allt tegel som användes till fabriksbygget. Då fabriken var färdigställd brändes även tegel till andra byggnader här. 1851 stod fabriksbyggnaden under tak. Spinneriet och väveriet var tre våningar högt med en ännu oinredd vind. De bågige flyglarna i två våningar, samt ingångssidan om en våning, rymde portvakt, kontor och direktionsrum. I februari 1852 startade verksamheten i fabriken och när den blivit fullt bemannad arbetade 450 personer här, varav 137 var i åldern 12-15 år. Tre fjärdedelar av de vuxna arbetarna var kvinnor.

Karta över fabriksområdet 1851. "Hjulhuset" ingår som del i dagens kraftstation. Bildkälla: "Förslag till byggnadsminnesförklaring av Strömsbro textillfabrik, Strömsbro 77:6, Gävle stad och kommun, PM Länsstyrelsen Gävleborg, dnr 432-1643-89. 2008-06-09

Från början drevs fabriken med vattenkraft genom ett stort vattenhjul som var ett av Europas största och något av en sensation för svenskt vidkommande. 1896 ersattes vattenhjulet med en turbin, men på grund av omfattande störningar i driften byggdes redan 1898 en ångkraftcentral som komplement. 1923 gick man vidare och uppförde en elkraftstation med diesel-reservaggregat. Detta användes främst sommartid då vattenkraften inte var tillräcklig. Från mitten av 1900-talet försörjde kraftverket, förutom fabriken, även stadsdelen Strömsbro med el. Kraftstationen är fortfarande i drift och den maskinella utrustningen är välbevarad.

Beskrivning av miljön

Strömsbro kraftverk är hopbyggd med väv- och spinnerihusets östra gavel. Byggnaden ingår således i helheten av byggnadskroppar.

Nedanförl dammluckorna leder en kanal, med kallmurade kanter, ner till dammen vid intaget till kraftverket. Intaget är överbyggt med ett plåtklätt sadeltak där vattnet via en gjuten tub förs in till kraftverket. Utloppet består av en sprängd kanal som ansluter till Testeboån.

I fabriksområdet finns parallellt med vattenflödet genom kraftverket också en uppdämd naturlig å-fåra som har ett vattenflöde, en konstruerad fiskväg genom dämningen samt en fiskavledare i form av ett fingaller uppströms kraftverkets inlopp. Detta ska hindra fisk som vandrar ner från att sugas in i kraftverkets turbiner samt en fiskräknare.

Forn- och kulturlämningar

I direkt närhet till kraftverket finns ett antal registreringar i Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister, FMIS. På platsen för kraftverket har tidigare funnits en kvarn, vilket finns registrerat under samma fornlämningsnummer som fabriksbyggnaden samt uppgifter om ännu en kvarn och en tegelugn (RAÄ 296:1-2). Väster om fabriksområdet och Testeboån ligger Stigslunds industriområde, eller Stigs gård (RAÄ 133:1). Ett par stående byggnader finns registrerade i FMIS men efter flertalet av de byggnader som tidigare funnits på platsen finns inga synliga rester. Nära fabriksområdet finns också flera registrerade byggnader (RAÄ 129:1, 130:1-2) och en ungefärlig plats för Strömslunds krog (RAÄ 134:1). Påpekas bör att stående byggnader numera inte registreras i FMIS.

Kulturhistoriska värden

Strömsbro textilfabrik är byggnadsminnesförklarad och hela fabriksområdet ingår i **Riksintresse för kulturmiljövården**, (Strömsbro K 801). Med sin rika och välbevarade industri och bostadsbebyggelse från perioden 1776-1870 saknar Strömsbro förmodligen motsvarighet i Sverige. Förutom fabriksbyggnaderna är flera andra byggnader i Strömsbro skyddade som byggnadsminne. I Länsstyrelsen Gävleborgs PM *Förslag till byggnadsminnesförklaring av Strömsbro textilfabrik*, Strömsbro 77:6, Gävle stad och kommun, 2008-06-09 (Lst dnr: 432-1643-89) framgår att kraftstationen inte omfattas av byggnadsminnesförklaringen då den tillhör en annan fastighet och frågan om byggnadsminnesförklaring av kraftstationen därför behandlas separat. Länsstyrelsen uttrycker i skrivelsen att de har för avsikt att ge kraftstationen ett skydd genom byggnadsminnesförklaring. **Länsmuseet Gävleborg anser att det är mycket angeläget att ge kraftstationen detta skydd då denna har utgjort själva förutsättningen för fabriakens utveckling.**

Kraftverksmiljön har värderats till värdeklass 1. De värden som ingår består av kraftverksbyggnaden med en välbevarad interiör samt den samlade miljön med fabriksområdet där kraftverket varit ett villkor för hela anläggningen. Den kringliggande helhetsmiljön med den övre dammen eller den så kallade kraftverksbron med dammluckorna av ursprunglig konstruktion, den stensatta inloppskanalen ner till den nedre lilla dammen vid intaget samt den sprängda utloppskanalen skapar en tydlig förståelse för den stora betydelse vattenkraften haft.

Referenser

Broström, Ingela. 2008. *Förslag till byggnadsminnesförklaring av Strömsbro textilfabrik, Strömsbro 77:6, Gävle stad och kommun*. PM Länsstyrelsen Gävleborg, dnr 432-1643-89.

Nilsson, Per. Nilsson Kraft AB. Muntlig uppgift 2017-11-02.

Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister, FMIS.

Svensson, Birgitta. 1979. Strömsbro – bebyggelsehistorisk studie av en industristadsdel och dess förändring under 200 år. Gävle.

Bevarandeplan för Natura 2000-området, SE0630238 Testeboån-nedre, Länsstyrelsen Gävleborg. Bevarandeplanen fastställd av Länsstyrelsen: 2006-12-15. Bevarandeplanen uppdaterad av Länsstyrelsen: 2016-09-30

Strömsbro kraftverk sett från nordöst. Den tidigaste delen av kraftverket ligger i den stora rosa byggnaden, hörande till textilfabriken. I bakgrunden syns fabriken brandtorn.

Intaget till kraftverket är överbyggt.

Dammen med intaget till kraftverket och fabriksbyggnaden i bakgrunden.

Utloppet från kraftverket.

Kraftverksbron är välbevarad med dammluckor av ursprunglig konstrukktion.

Från dammbron leder en stensatt kanal ner till inloppskanalen.

Inloppskanalen.

Del av interiör i kraftverkets äldsta del. Såväl detaljer som helhet är välbevarade.

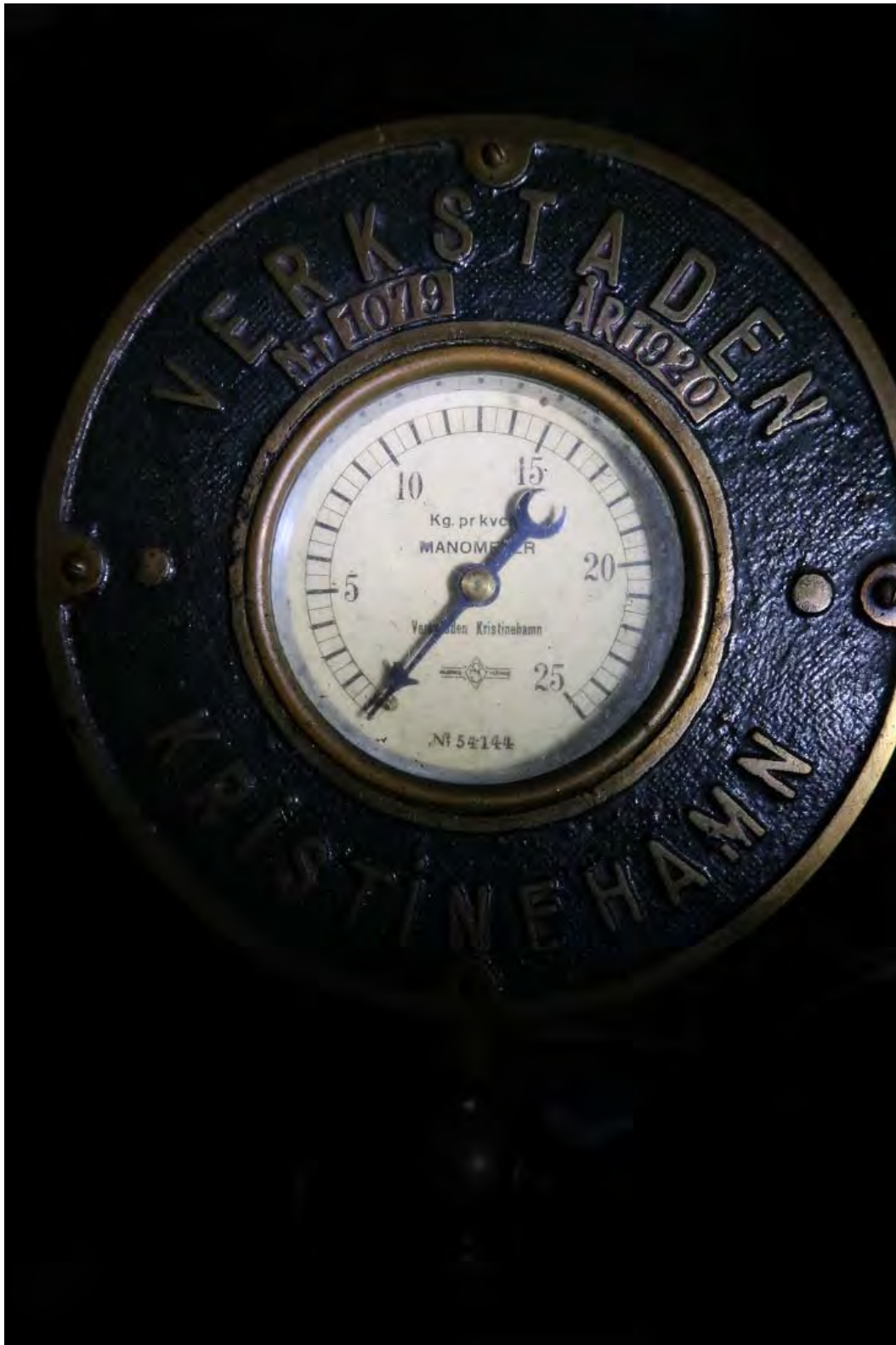
Interiör med klinkergolv, äldre maskineri och instrumentpanel.

Delar av äldre maskineri.

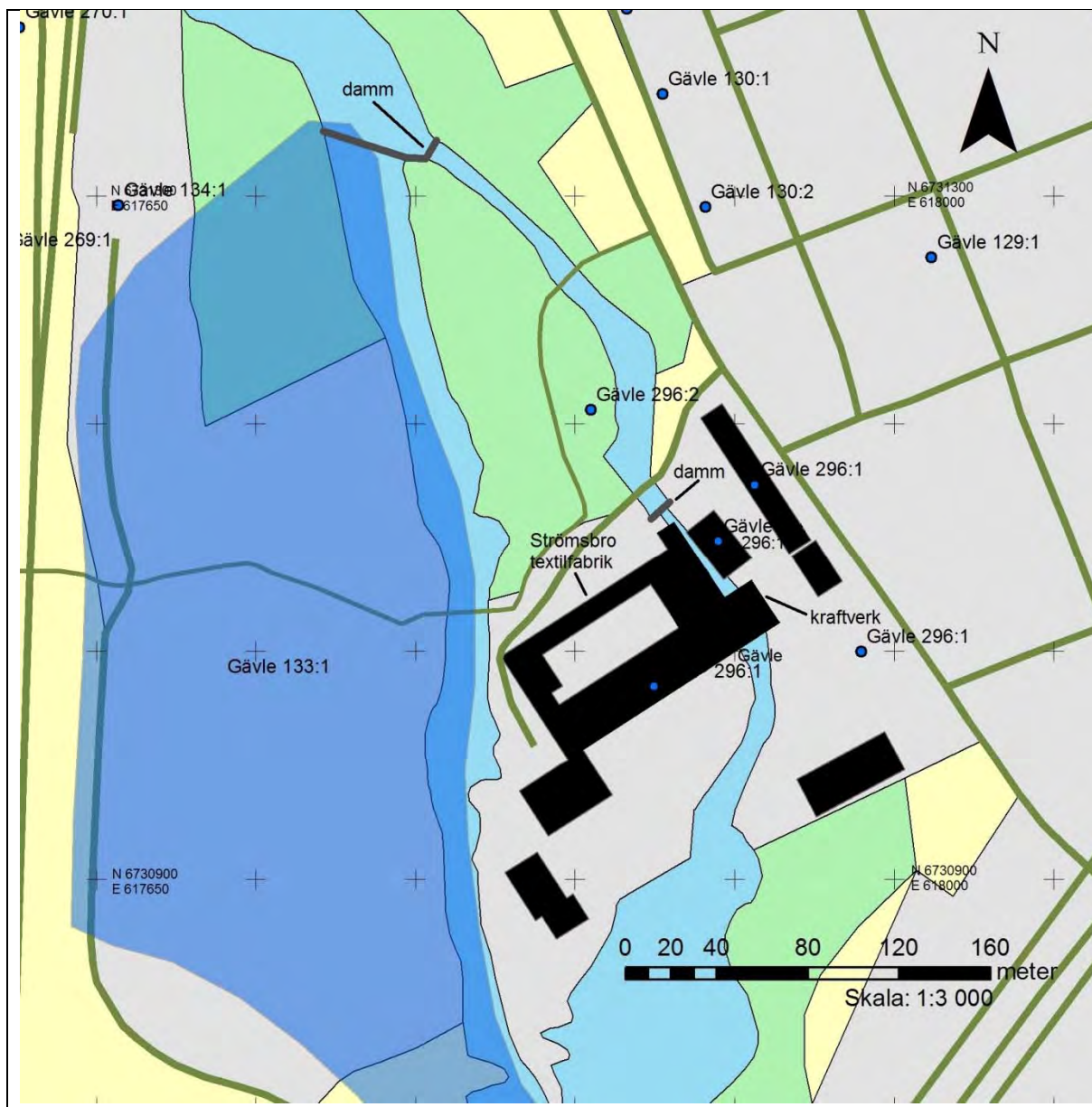
Marmortavla med avläsare och mätinstrument.

Mätare från 1920 med gjutjärnsram.

Strömsbro kraftverk Kraftverk: värdeklass 1		HARO:	Testeboån
		Vattendrag:	Huvudfåran
		Kommun:	Gävle
		Stad:	Gävle
Beskrivningen upprättad av:	Inga Blennå, Ulrika Olsson	Datum:	2018-02-15
Besök på platsen av:	Inga Blennå, Ulrika Olsson	Datum:	2017-11-02
Kontaktperson:	Per Nilsson, Nilsson Kraft AB	Tel:	0705-24 97 46
Närvarande vid besöket:	P.N.		
Kraftverkets ägare:	Nilsson Kraft AB	Tel:	Som ovan.

Miljö	Utpekad kulturmiljö: Riksintresse för kulturmiljövården (Strömsbro K 801). Strömsbro textilfabrik är byggnadsminnesförklarad. Kraftverket ingår ej i detta skydd. Natura 2000-området, SE0630238 Testeboån-nedre.
--------------	---

Dammar och vattenvägar	Strömsbro kraftverk		
Reglering			
Vattenspegel			
Fallhöjd	11 meter	Dammlängd:	
Dammkonstruktion	Tuktad natursten med stål och träluckor.	Damm, byggår:	Efter 1855 (finns ej med på en karta från 1855, enligt P.N.)
Avbördning	Ca 100 kubik.		
Intag, typ	Kanal med kanter av kallmurad natursten.		
Utlopp, typ	Sprängd utloppskanal.		
Nedströms vattenväg	Sprängd i berg, fördjupad genom sprängning under mitten av 1900-talet.		

Kraftstation Effekt 2017: 700 kW	Strömsbro kraftverk			
Överbyggnad	Byggår :	1850	Ombyggnader år, typ	Tillbyggd cirka 1915.
Stomme	Tegel, natursten.			
Underbyggnad	Byggår :	1850	Ombyggnader år, typ	Tillbyggd cirka 1915.
Exteriör	Äldsta delen av kraftstationen ligger inom den stora fabriksbyggnaden, den senare utbyggda delen är en låg del av tegel med slätputsade partier. Sadeltaket är flackt och belagt med svart trapetskorrugerad plåt.			
Noteringar exteriöra detaljer	Välbevarad industrimiljö från mitten av 1800-talet.			
Noteringar interiöra detaljer	Välbevarad interiör med flera ursprungliga delar. Klinkergolv, bevarad marmortavla med avläsare och mätinstrument.			
Transformatorstation och ställverk	Transformatorstationen är belägen i delen i byggnadsdelen från 1915. Transformatorn byttes 1988.			

Utrustning	Strömsbro kraftverk		
Turbin 1	Typ: Dubbel Francis, 80 cm.	Tillverk. år:	1920
		Serienummer:	
	Tillverkad av/flyttad från: Karlstads Mekaniska verkstad, KMV.	Hk/kW:	400
		Rpm:	375
Turbin 2	Typ: Dubbel Francis, 60 cm.	Tillverk. år:	1917
		Serienummer:	
	Tillverkad av/flyttad från: KMV	Hk/kW:	250
		Rpm:	500
Turbin 3	Typ: Flykt 55 cm, propellerturbin.	Tillverk. år:	1990
		Serienummer:	
	Tillverkad av/flyttad från:	Hk/kW:	
		Rpm:	750
Turbin 4	Typ: Hydrokraft 36 cm, propellerturbin.	Tillverk. år:	1990
		Serienummer:	
	Tillverkad av/flyttad från:	Hk/kW:	30
		Rpm:	1000
Generator 1	Typ: ASEA, synkron	Tillverk. år:	1920
		Serienummer:	
	Tillverkad av/flyttad från: ASEA	Hk/kW:	400
		Rpm:	375
Generator 2	Typ: ASEA, asynkron	Tillverk. år:	1960-t
		Serienummer:	
	Tillverkad av/flyttad från: Flyttad från Marmaverken 1987.	Hk/kW:	260
		Rpm:	500
Generator 3	Typ: Asynkron.	Tillverk. år:	2014
		Serienummer:	
	Tillverkad av/flyttad från: Flyttad från Marmaverken 1987.	Hk/kW:	
		Rpm:	1500
Regulator 1	Typ: Pådrag hydralkolv, utlösning vikt	Tillverk. år:	1985
		Serienummer:	
	Tillverkad/flyttad från:		
Regulator 2	Typ: Pådrag hydralkolv, utlösning vikt	Tillverk. år:	1985
		Serienummer:	
	Tillverkad/flyttad från:		
Reglerutrustning och kontrollpanel	ASEA och Elektromatic.		
Övrig teknisk utrustning	Mobil kameraövervakning av instrumenten.		

Åmots bruksdamm/kraftverk

Ockelbo kommun
Ockelbo socken

Testeboån

Byggår: 1987-1988

Åmots bruksdamms kraftverk från väster.

Historik

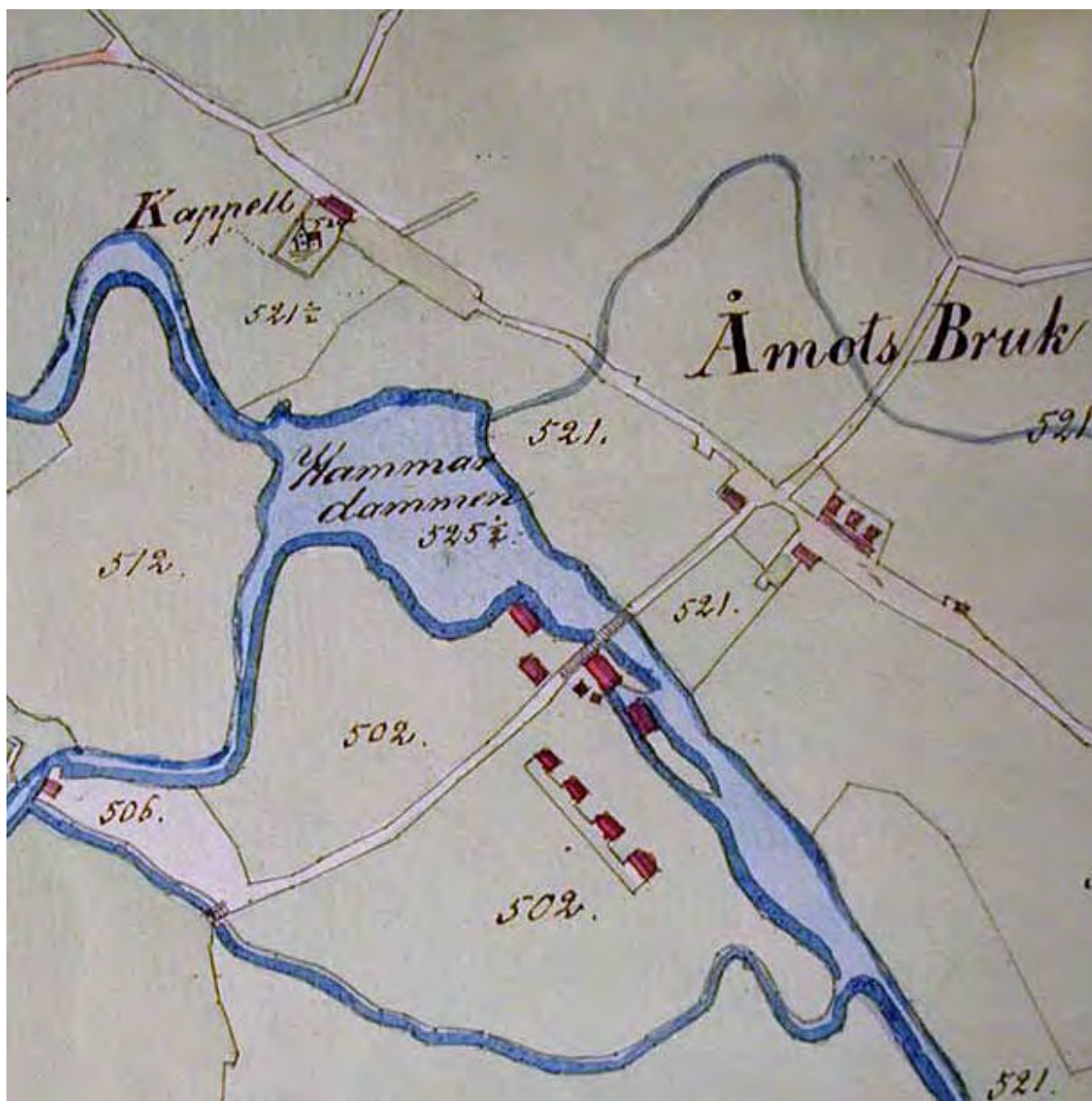
Åmot tros ha grundats under mitten av 1500-talet, då bönder från Ockelbo började bruka de bördiga markerna utefter Testeboån. Skogarna i trakten var dessförinnan i stort sett obebodda, men användes för fiske, jakt, bete och träkolsframställning. Åmot är troligen sprunget ur en enskild gård eller fåbod, tillhörande bönder från Ockelbo.

Under 1500-1600-talet bedrevs även ett omfattande svedjebruk i norra delarna av Ockelbo. Under 1600-talet när kunskapen kring järnframställning växte fram, fick skogarna ett nytt värde. För att framställa järn krävdes enorma mängder träkol och staten ställde sina skogar till förfogande för järnbruken. Svedjebruket fick alltså konkurrens om skogen och eftersom staten tjänade mer på träkolet än svedjebruket förbjöds det sistnämnda. Järnframställningen nådde Ockelbo då Wij Herrgård anlade en smedja i Brattfors och en masugn vid Åbron 1675, i samband med att Ockelboverken grundades.

Före 1700-talet fanns endast två mindre byar i Åmot. Precis där Kölsjöån möter Bresiljeån, och tillsammans bildar Testeboån, grundades Åmotsbruk 1710. Catharina Bröms, dotter till ägaren av Ockelboverken, fick då tillstånd att anlägga en masugn och en smedja i området. Åmot sågs som en lämplig plats för detta, eftersom det här fanns gott om skog och forsande vattendrag. Malmen hämtades till en början från Torsåker men år 1725 upptäcktes rika malmområden vid Vintjärn i närheten av Åmot.

Åmots bruk fortsatte sin produktion även efter Catharina Bröms död år 1735. Bruket ingick nu i Ockelboverken som vid denna tid var Gästriklands största arbetsgivare med 300 personer anställda. Tackjärn transporterades till smedjan i Katrineberg.

Under 1800-talet växte det lilla samhället och år 1856 moderniserades smedjan med en ny metod; lancashiresmidet. Från år 1887 kom Åmots bruk, tillsammans med Ockelboverken, att ingå i Kopparbergs och Hofors sågverks AB (Kopparfors) och tillverkningen flyttades till Jädraås och Wij. Därmed var bruksepoken i Åmot till ända. Verksamheten i Åmot inriktades mot skogsbruk och skogsförvaltning. Bolagets anställda arbetade med timmerfällning i skogen om vintrarna, för att under våren påbörja flottningen.

Åmots bruk vid mitten av 1800-talet. Kartan förvaras i Lantmäteriverkets forskningsarkiv.

Åmots bruk, avmätning år 1777. Karta från Lantmäteristyrelsen (V39-133:3).

Beskrivning av miljön

Kraftstationen ligger vid bruksdammen i Åmot. Här möts de båda åarna Kölsjöån och Bresiljeån. Detta har gett namn till byn. Åmot betyder just å-möte eller "sammanflöde av åar".

Kraftstationen är omgiven av ett flertal äldre byggnader med koppling till brukstiden. Närmast kraftstationen, på andra sidan huvudfåran, ligger den tidigare ramsågen tätt inpå den väldiga byggnaden som under 1700-talet rymde bland annat en tysksmedja. På andra sidan vägen, invid dammen, ligger ett kolhus.

Dammen är byggd av både sten och armerad betong, vattentillförseln regleras genom luckor i dammvallen. Dammfundamenten är av imponerande storlek och byggda av tuktad natursten. Intaget av vatten till kraftstationen sker via en ränna av trä och betong och utförseln består av två sugrör under byggnaden. Det är oklart när dammen byggdes men Åmots bruk grundades i början av 1700-talet och då bör även en damm ha funnits på platsen.

Forn- och kulturlämningar

Smedjan är registrerad i Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister FMIS och i bäckfåran sydöst om byggnaden finns noterat förekomsten av enstaka slaggbitar (RAÄ 41). Påpekas bör att stående byggnader inte längre registreras i FMIS. Vid besiktningstillfället återfanns ingen slagg i bäckfåran.

Kulturhistoriska värden

Kraftverket vid Åmots bruksdamn är uppfört 1987–1988. På samma plats låg fram till 1930–40-talet en tidigare kraftstation. Inga uppgifter har påträffats rörande denna. Trots en bruten tradition vad gäller kraftstationen, har platsen en **lång kontinuitet** vad gäller verksamheter knutna till vattenkraften. Miljön kring kraftstationen besitter höga värden, knutna till såväl **byggnadshistoria, industrihistoria och brukshistoria**. Samhällets koppling till brukets historia är fortfarande väl avläsbar i en mängd välbevarade byggnader, bland annat Bunges kapell, Åmots kyrka, herrgården, smedsgårdarna och flertalet av de tidigare nämnda tidigare nämnda byggnaderna som är belägna kring bruksdammen. Åmotsbruk har ett mycket naturskönt läge, vilket ger hela området höga **miljöskapande värden**.

Kraftverksmiljön har värderats till värdeklass 3. De värden som ingår består av den sammanhållna miljön som tydligt visar den starka kopplingen till bruksdammen och vattenkraftens betydelse. Där ingår dammanläggningen, kolhus, smedja, såg och kraftverk. De kulturhistoriska värdena ligger främst på sydvästra sidan om ån, inom röd markering på kartan, och inbegriper inte själva kraftverksbyggnaden. Den del av dammen som består av stenfundament bedömdes däremot ha ett högt kulturhistoriskt värde.

Referenser

www.amot.se

www.jarnriket.se

[Lantmäteristyrelsens arkiv, V39-133:3, avmätning 1777, Åmot nr 1-4.](#)

Nilsson, Per. Nilsson Kraft AB. Muntlig uppgift 2017-10-02.

Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister, FMIS.

Svenskt Ortnamnslexikon. Institutet för språk och folkminnen. Uppsala, 2016.

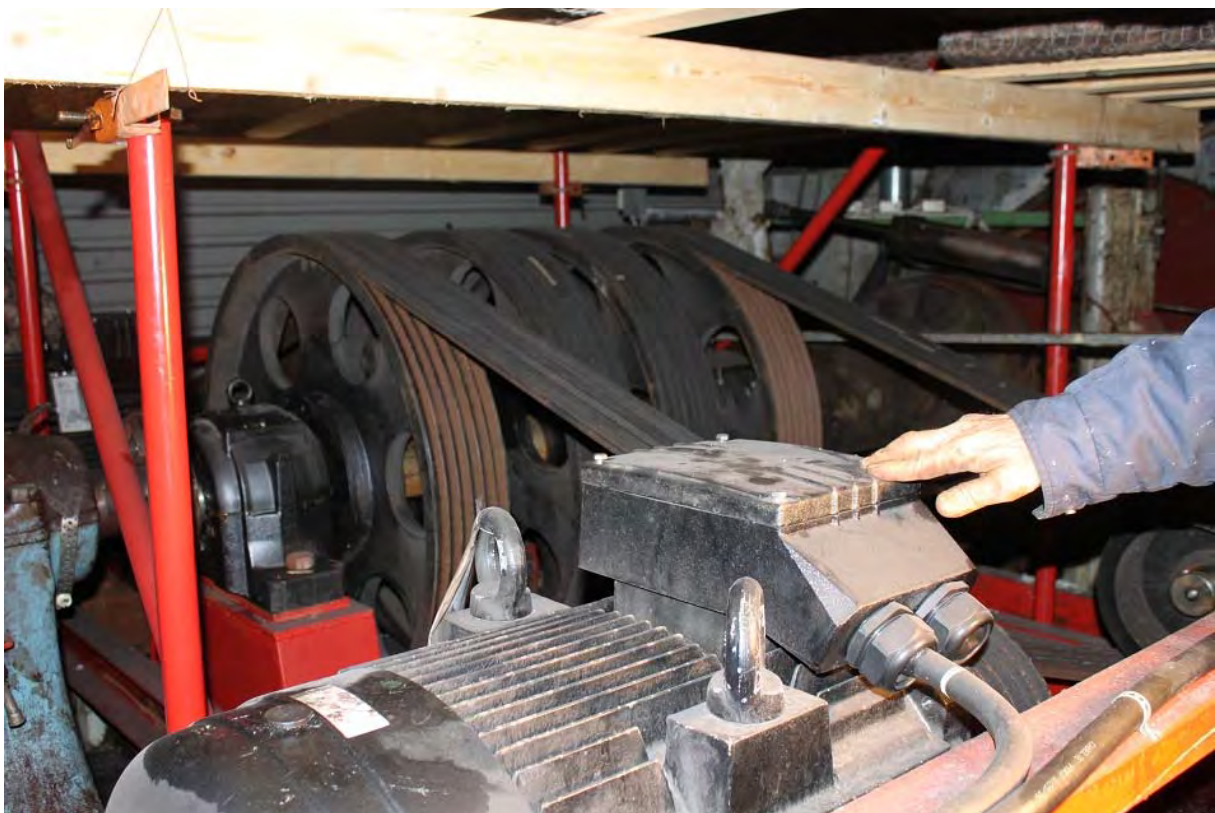
Åmots kraftverk sett från norr.

Åmots kraftverk sett från väster.

Vid besiktningstillfället stod kraftverket stilla, eftersom renovering pågick av turbinerna.

Kraftverkets generator.

Bruksdammen sedd från norr. Kraftstationen skymtar längst till vänster. Därefter kommer ramsågen och smedjan. På andra sidan vägen ligger kolhuset. Strax ovanför smedjan syns taket på en av smedsgårdarna.

Bruksdammen sedd från öster. Kolhuset syns till vänster i bild.

Huvudfåran nedströms, sedd från väster. Ramsågen till höger. Kraftstationen ligger precis utanför bild till vänster.

Ramsågen, sedd från sydväst.

Smedjan, sedd från sydväst.

Kolhuset, sett från nordöst.

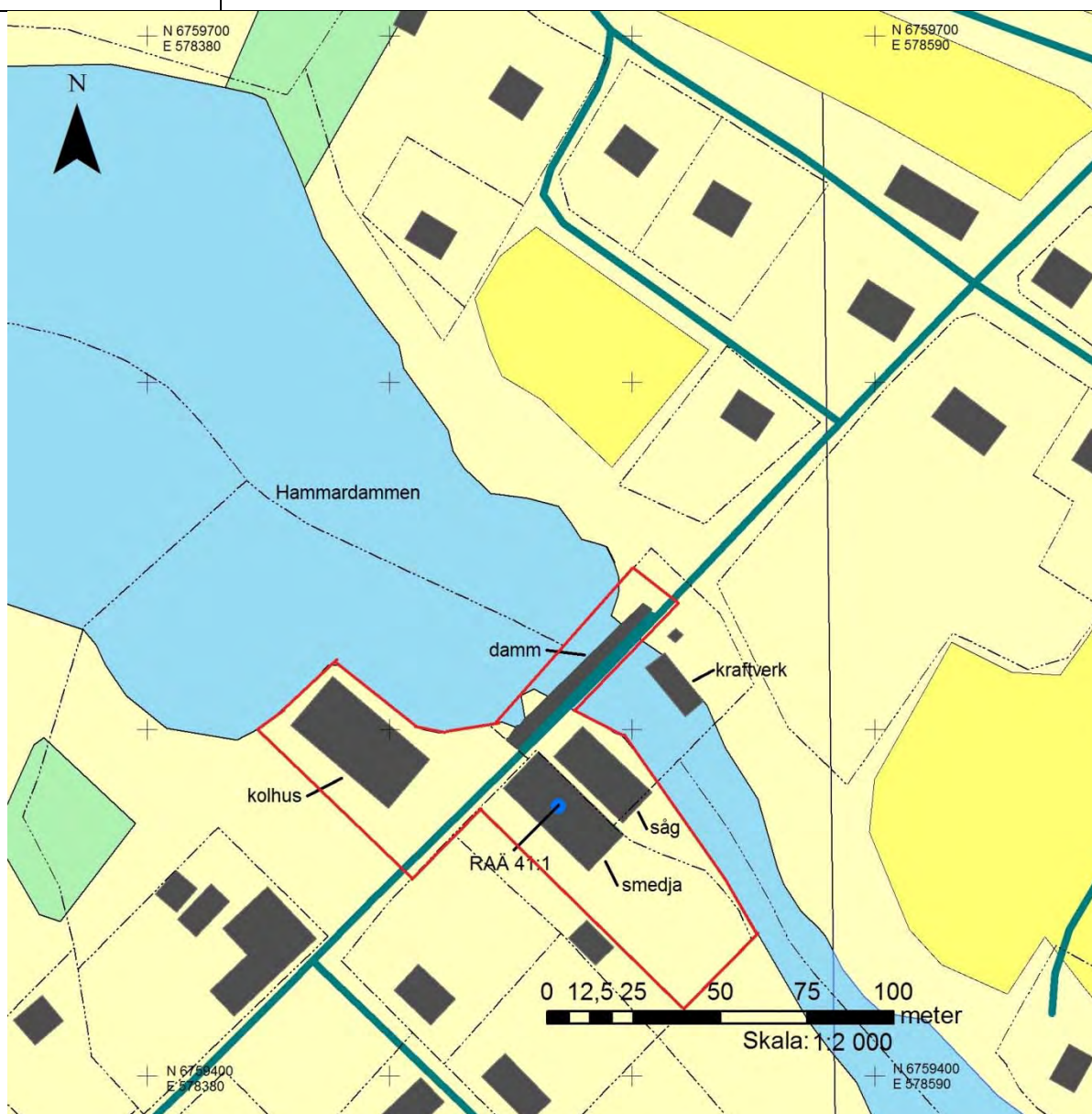

Smedsgårdarna, sedda från nordväst.

Åmots bruksdamm/kraftverk Kraftverk: Värdeklass 3		HARO:	Testeboån	
		Vattendrag:	Huvudfåran	
		Kommun:	Ockelbo	
		Socken:	Ockelbo	
Beskrivningen upprättad av:		Inga Blennå, Ulrika Olsson	Datum:	2018-02-15
Besök på platsen av:		Inga Blennå, Ulrika Olsson	Datum:	2017-10-02
Kontaktperson:		Per Nilsson, Nilsson Kraft AB	Tel:	0705-24 97 46
Närvarande vid besöket:	P.N.			
Kraftverkets ägare:		Nilsson Kraft AB	Tel:	Som ovan.

Miljö

Utpekad kulturmiljö:

Dammar och vattenvägar

Åmots bruksdam/kraftverk

Reglering	Endast damm.		
Vattenspegel	Damm.		
Fallhöjd	5	Dammlängd:	Ca 50 meter.
Dammkonstruktion	Armerad betong, sten.		Damm, byggår: Tidigt 1970-tal.
Avbördning	Ej beräknad.		
Intag, typ	Betong och träränna.		
Utlopp, typ	Sugrör under kraftverket, 2 stycken.		
Nedströms vattenväg	Bred fors.		

Kraftstation Effekt 2017: 110 kW	Åmots bruksdam/kraftverk			
Överbyggnad	Byggår :	1987-88	Ombyggnader år, typ	Liten turbin 2005.
Stomme	Vilar på järnpelare fyllda med betong, stomme av järnbalkar och regelverk i trä.			
Underbyggnad	Byggår :	1987-88	Ombyggnader år, typ	2005
Exteriör	Liggande rödfärgad fasspontpanel, svartmålade foder och lister, svart trapetskorrugerat plåttak.			
Noteringar exteriöra detaljer	Dubbel Francis Arboga, tillverkningsår: 1920.			
Noteringar interiöra detaljer	Invändiga väggar klädda med plåt, isolering med stenuil.			
Transformatorstation och ställverk	Fristående plåtbyggnad vid dammen.			

Utrustning	Åmots bruksdam/kraftverk		
Turbin 1	Typ: Dubbel Francis Arboga 100 cm	Tillverk. år:	1920
		Serienummer:	
	Tillverkad av/flyttad från: Oppbåga kartongfabrik, Fellingsbro	Hk/kW:	100
		Rpm:	250
Turbin 2	Typ: Hållaryd enkel	Tillverk. år:	1930 ca
		Serienummer:	
	Tillverkad av/flyttad från: Oppbåga kartongfabrik, Fellingsbro	Hk/kW:	15
		Rpm:	300
Generator 1	Typ: ASEA, asynkron	Tillverk. år:	1930 ca
		Serienummer:	
	Tillverkad av/flyttad från: Oppbåga kartongfabrik, Fellingsbro	Hk/kW:	120
		Rpm:	1000

Masugnens kraftstation, Åmot

Ockelbo kommun
Ockelbo socken

Kölsjöån

Byggår: 1921-1922

Masugnens kraftstation sedd från norr.

Historik

Åmot tros ha grundats under mitten av 1500-talet, då bönder från Ockelbo började bruka de bördiga markerna utefter Testeboån. Skogarna i trakten var dessförinnan i stort sett obebodda, men användes för fiske, jakt, bete och träkolsframställning. Åmot är troligen sprunget ur en enskild gård eller fåbod, tillhörande bönder från Ockelbo.

Under 1500-1600-talet bedrevs även ett omfattande svedjebruk i norra delarna av Ockelbo. Under 1600-talet när kunskapen kring järnframställning växte fram, fick skogarna ett nytt värde. För att få järn ur malmen krävdes enorma mängder träkol och staten ställde sina skogar till förfogande för järnbruken. Svedjebruket fick alltså konkurrens om skogen och eftersom staten tjänade mer på träkolet än svedjebruket förbjöds det sistnämnda. Järnframställningen nådde Ockelbo då Wij Herrgård anlade en smedja i Brattfors och en masugn vid Åbron 1675, i samband med att Ockelboverken grundades.

Före 1700-talet fanns endast två mindre byar i Åmot. Precis där Kölsjöån möter Bresiljeån, och tillsammans bildar Testeboån, grundades Åmotsbruk 1710. Catharina Bröms, dotter till ägaren av Ockelboverken, fick då tillstånd att anlägga en masugn och en smedja i området. Åmot sågs som en lämplig plats för detta, eftersom det här fanns gott om skog och forsande vattendrag. Malmen hämtades till en början från Torsåker men år 1725 upptäcktes rika malmområden vid Vintjärn i närheten av Åmot.

Åmots bruk fortsatte sin produktion även efter Catharina Bröms död år 1735. Bruket ingick nu i Ockelboverken som vid denna tid var Gästriklands största arbetsgivare med 300 personer anställda. Tackjärn transporterades till smedjan i Katrineberg.

Under 1800-talet växte det lilla samhället och år 1856 moderniserades smedjan med en ny metod; lancashiresmidet. Från år 1887 kom Åmots bruk, tillsammans med Ockelboverken, att ingå i Kopparbergs och Hofors sågverks AB (Kopparfors) och tillverkningen flyttades till Jädraås och Wij. Därmed var bruksepoken i Åmot till ända. Verksamheten i Åmot inriktades mot skogsbruk och skogsförvaltning. Bolagets anställda arbetade med timmerfällning i skogen om vintrarna, för att under våren påbörja flottningen.

Beskrivning av miljön

Kraftstationen är belägen ett par kilometer sydväst om Åmots bykärna, vid masugnsruinen och Hyttdammen. Kraftverket lades ner under 1960-talet och elföreningen upphörde. Byggnaden gjordes då om till bostad. För cirka trettio år sedan togs verksamheten upp igen och byggnaden används åter igen som kraftstation.

Dammen är byggd av betong och vattentillförseln regleras genom luckor i dammvallen. Från dammen leds vatten via en tub av metall in till kraftstationen. Utloppet går genom en cirka 15 meter lång kanal med stenskodda kanter förstärkta med betong. Kanalen leder direkt ut i Kölsjöån öster om kraftstationen. Det är oklart när dammen byggdes. Den yngre masugnen i området etablerades under 1700-talet, men då även en äldre hyttruin finns på motsatt sida av ån bör en damm ha funnits redan tidigare.

Kring Hyttdammen ligger flera sommarhus, där de flesta sannolikt är uppförda under första halvan av 1900-talet. Vid Hyttdammen finns en naturstig samt en badplats. Området omges till största del av skog.

Forn- och kulturlämningar

Kraftverksbyggnaden ligger inom ett hyttområde bestående av en hyttruin och ett slagghvarp. Masugnen var i drift från mitten av 1700-talet till år 1887. Idag är masugnen till största del raserad/riven, men flertalet murar i slaggsten är fortfarande väl synliga trots att området till största del är relativt igenvuxet. Hyttruinen ligger direkt väster om kraftverksbyggnaden (RAÄ 42:1), slagghvarpet sträcker sig österut och runt om byggnaden (RAÄ 42:2). Söder om och på andra sidan Kölsjöån finns lämningarna efter ett tidigare hyttområde som även det består av en hyttruin och ett slagghvarp (RAÄ 262), oklart när detta äldre läge etablerades.

Kulturhistoriska värden

Masugnens kraftstation är uppförd 1921-1922. Kraftstationen är sannolikt uppförd av samma byggmästare eller efter samma mönsterritningar, som har använts till kraftstationen i Bergby.

Kraftstationen har en **tidstypisk utformning** med fasader murade av rödbränt tegel. Fogarna är rundstrukna, vilket vittnar om omsorgen på detaljerna på denna typ av byggnad. Fasaderna har en dekorativ murning med ramar och pilastrar, inom vilka de småspröjsade fönstren ligger. Takfoten pryds av snedställda tegelstenar som bildar ett effektfullt mönster. Ingången till kraftstationen är centralt belägen på framsidan, och markeras genom en murad valvbåge och ett överljus. Det elegant svängda tälttak är belagt med falsad plåt i skivformat. En lanternindel klädd med liggande rödfärgad fasspontpanel tronar högst upp i taknocken. De flesta exteriöra detaljer förefaller vara ursprungliga från byggåren. Detta sammantaget ger kraftstationen höga **byggnadshistoriska- och arkitektoniska värden**. Kraftstationen är mycket vackert belägen vilket bidrar till ett **miljöskapande värde**. Att byggnaden är så välhållen tyder dessutom på att den är uppförd i **material av hög kvalitet**.

Området inom vilket kraftstationen ligger har en mycket viktig roll i Åmots historia, i och med att det var mycket utifrån etableringen av masugnen som byn så småningom växte fram. Detta ger platsen och kraftstationen höga **samhällshistoriska värden**. Än idag spelar området en viktig roll för Åmotsborna. Här finns ett **rörligt friluftsliv** i form av en naturstig samt strandtomter och en allmän badplats. Alla dessa delar bidrar till **sociala värden**.

Enligt industrihistorikern Bengt Spade är de båda kraftstationerna i Strömsborg och Bosågen i Ockelbo ritade av byggmästare E. Bergqvist, Tänger, Enviken. Masugnens kraftstation har näst intill identisk utformning med dessa, vilket gör att det ligger nära till hands att anta att även denna kraftstation är ritad av Bergqvist. Med sin särpräglade arkitektur och påkostade byggnader, ser de inte ut som andra samtida kraftstationers maskinhus i landet. Dessa kan visserligen ha samma form, tälttak och utledningstorn, men de är faluröda träbyggnader. **Detta gör att vi sannerligen har att göra med ett flertal unikt utformade kraftstationer i Gästrikland.**

Kraftverksmiljön har värderats till värdeklass 2. De värden som ingår består av kraftverksbyggnaden, vattentuben, utloppskanalen med stensatta och betongförstärkta sidor samt dammen. Kraftverksmiljön domineras också av fornlämningar bestående av hyttruiner och slagghvarp på båda sidor om ån. De kulturhistoriska värdena ligger därmed på båda sidor om ån, inom den röda markeringen på kartan. Dammluckorna bedömdes ha ett lägre kulturhistoriskt värde.

Referenser

www.amot.nu

www.jarnriket.se. Åmots bruk. 2017-12-14.

Nilsson, Per. Nilsson Kraft AB. Muntlig uppgift 2017-10-02.

Spade, Bengt. Industrihistoriker, Varberg. Mailväxling 2017-12-04 och 2017-12-05.

Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister, FMIS.

Omsorg i såväl helhet som detaljer. Mönstermurade tegelfasader med rundstruken fog.

Intaget till kraftstationen är vidbyggt i betong, västra sidan av byggnaden.

Utløppskanalen, med stenskodda kanter, sedd från öster.

Utloppskanalen, sedd från norr.

Kraftstationen sedd från södra sidan av Kölsjöån. Notera fönstret i utledningstornet.

Interiörbild från kraftstationen.

Sten- och slaggstensmurar från masugnen, sedda från norr. Ett nutida räcke leder ner till ett rör ur vilket det rinner vatten.

Slaggvarpet öster om kraftstationen och norr om Kölsjöån. Sett från väster.

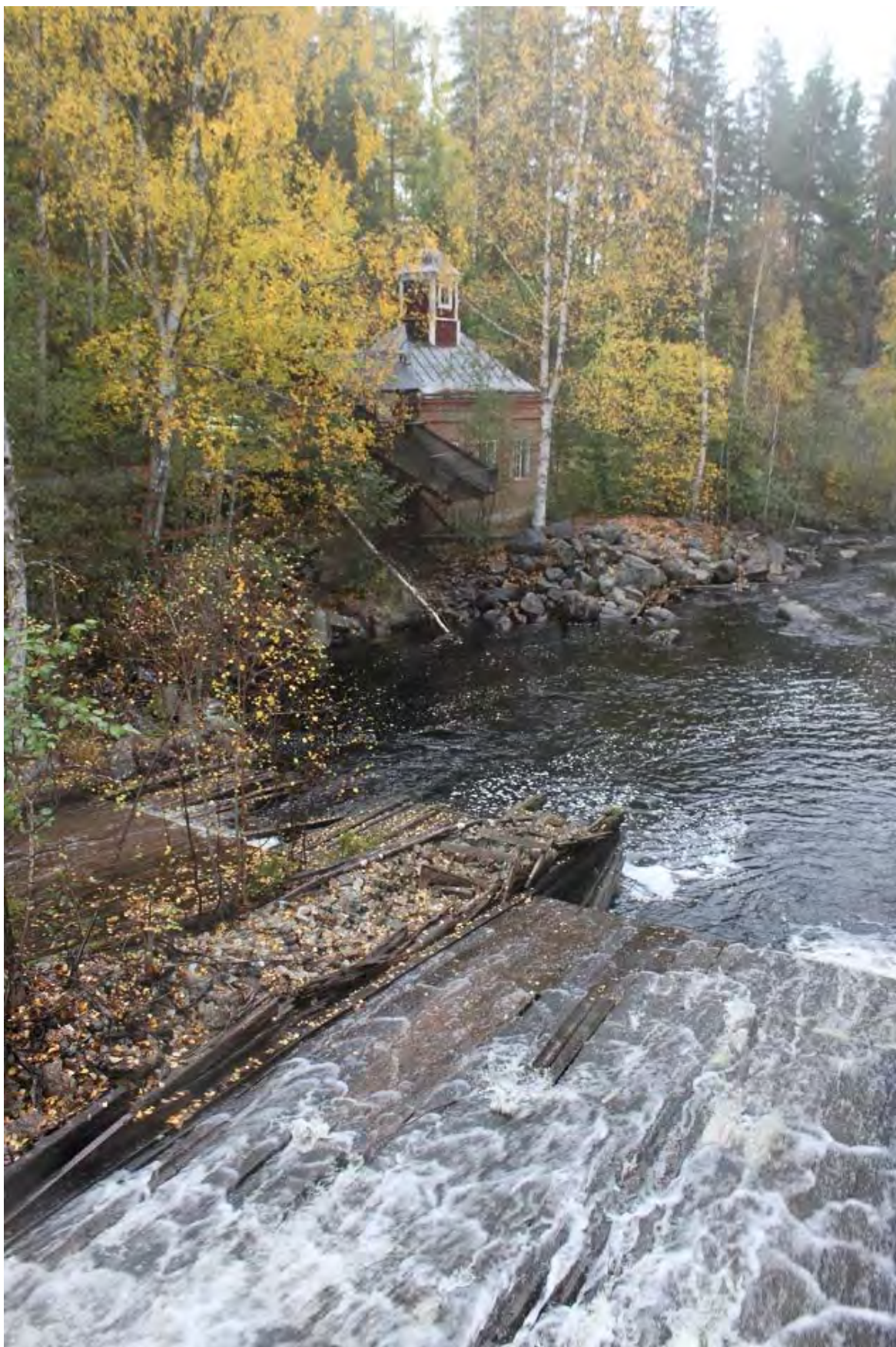
Slaggstensmurar och gjutjärn, rester från masugnen, sedda från öster.

Masugnsdammen och dammluckorna som reglerar vattenintaget till kraftverket. Sedda från nordöst.

Naturstigen börjar invid masugnsdammen, sedd från nordväst. Dammluckorna anas i mitten av fotografiet.

Huvudfåran nedströms från masugnsdammen, sedd från sydväst.

Masugnens kraftstation, Åmot Kraftverk: värdeklass 2		HARO:	Kölsjöån	
		Vattendrag:	Huvudfåran	
		Kommun:	Ockelbo	
		Socken:	Ockelbo	
Beskrivningen upprättad av:		Inga Blennå, Ulrika Olsson	Datum:	2018-02-15
Besök på platsen av:		Inga Blennå, Ulrika Olsson	Datum:	2017-10-02
Kontaktperson:		Per Nilsson, Nilsson Kraft AB	Tel:	0705-24 97 46
Närvarande vid besöket:	P.N.			
Kraftverkets ägare:		Nilsson Kraft AB	Tel:	Som ovan.

Miljö	Utpekad kulturmiljö:
--------------	-----------------------------

Dammar och vattenvägar	Masugnens kraftstation, Åmot			
Reglering	Endast damm.			
Vattenspegel	Damm med badplats uppströms.			
Fallhöjd	Ca 6 meter.	Dammlängd:	Ca 30 meter.	
Dammkonstruktion	Betong/fyllnadsdamm		Damm, byggår:	1902
Avbördning	Ej beräknad.			
Intag, typ	Spettluckor, tub, 40 meter.			
Utlopp, typ	Öppen utloppskanal med stenskodda kanter. Ca 15 meter sugrör.			
Nedströms vattenväg	Forsen.			

Kraftstation Effekt 2017: 50 kW	Masugnens kraftstation, Åmot		
Överbyggnad	Byggår :	1922	Ombyggnader år, typ
Stomme	Tegel		
Underbyggnad	Byggår :	1922	Ombyggnader år, typ
Exteriör	Gjuten grund, fasader av rödbränt lertegel med rundstruken fog, småspröjsade fönsterbågar av trä/överljus, dubbeldörr i trä med panelade delar, profilerad takfot, tälttak belagt med falsad plåt i skivformat, utledningstorn klätt med rödfärgad locklistpanel. Dekorativ kula högst upp.		
Noteringar exteriöra detaljer	Murningen av teglet bidrar till effekter i fasaden. Rundstruken fog visar på ambitionen att skapa en vacker byggnad. Fasaderna är indelade i speglar, inom vilka fönsterpartierna ligger. Fönsterbågarna är sannolikt originalbågar. Takfoten är mönstermurad och profilerad. Dekorativt överljus med välvd övre karm. Stuprör med skarpa vinklar.		
Noteringar interiöra detaljer	Turbinen från Finnshyttan har serienummer 6, vilket är numret från det första året då dessa tillverkades – 1902.		
Transformatorstation och ställverk			

Utrustning	Masugnens kraftstation, Åmot		
Turbin 1	Typ: Finnshyttan Francis 80 cm	Tillverk. år:	1902
		Serienummer:	6
	Tillverkad av/flyttad från: Lindesberg	Hk/kW:	50
		Rpm:	220
Generator 1	Typ: ASEA asynkron	Tillverk. år:	1930-tal
		Serienummer:	
	Tillverkad av/flyttad från:	Hk/kW:	120 kW
		Rpm:	1000

Länsstyrelsens rapporter 2018

- 2018:1 Utterinventering 2014
- 2018:2 Vattenförvaltningsåtgärder för Gävleborgs länsstyrelse (VÅG) - Länsstyrelsen Gävleborgs genomförandeplan enligt Vattenmyndighetens åtgärdsprogram 2016–2021, åtgärd 5
- 2018:3 Vegetationsförändringar inom våtmarker med höga naturvärden 2008 - Kontroll i ortofoton och kartmaterial av en förändringsanalys baserad på satellitbilder.
- 2018:4 LIV-Laxfisk i nedre Dalälven
- 2018:5 Kulturmiljöinventering av sju småskaliga kraftverk

Länsstyrelsen Gävleborg
Rapportnummer: 2018:5
ISSN: 0284–5954

Länsstyrelsen Gävleborg ansvarar för att beslut från riksdag och regering genomförs samt att samordna den statliga verksamheten i länet. Vi är en kunskapsorganisation som arbetar tvärsektoriellt med flera olika sakfrågor från landsbygdsutveckling, miljömålen, biologisk mångfald och djurskydd till flykting- och integrationsfrågor hållbar samhällsplanering och krisberedskap.

Vår värdegrund bygger på tre ord, handlingskraft, professionalitet, och förståelse och ska genomsyra allt vi gör på alla nivåer.

Länsstyrelsen
Gävleborg